

UITVOERINGS PROGRAMMA
NATUUR DRENTHE

2021 - 2023

UITVOERINGSPROGRAMMA NATUUR DRENTHE 2021-2023

GOEDGEKEURD DOOR GEDEPUTEERDE STATEN VAN DRENTHE OP 18 MEI 2021

UITVOERINGSPROGRAMMA NATUUR DRENTHE

2021 - 2023

WERKEN AAN ROBUUSTE TOPNATUUR!

Natuurlijk*
Platteland!
[Beleven Benutten Beschermen]

provincie **D**renthe

Inhoud

UITVOERINGS
PROGRAMMA
NATUUR
DRENTHE

Inhoud

GEBIEDEN

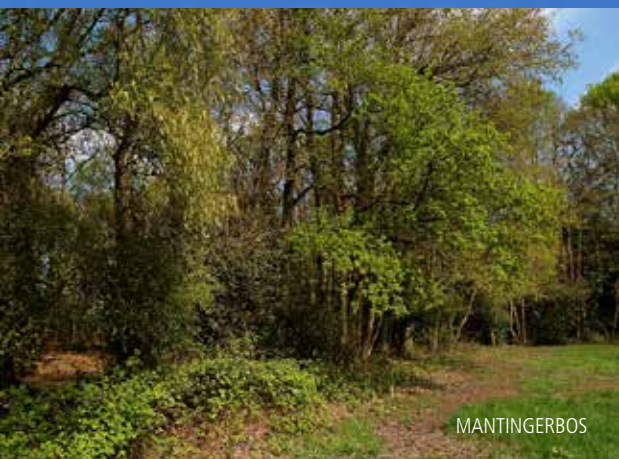
INLEIDING

KOMMAVLINDER

KRALOËRHEIDE, DWINGELDERVELD

MANTINGERBOS

Als onderdeel van de structurele aanpak stikstof heeft het Rijk samen met de provincies het Programma Natuur opgesteld. Rijk en provincies streven met het Programma Natuur gezamenlijk naar het op orde brengen van condities die nodig zijn

voor een landelijk gunstige staat van instandhouding conform de Vogel- en Habitatrichtlijn. Het Programma Natuur richt zich op het realiseren van de condities die nodig zijn om de natuur structureel te verbeteren waarbij de focus ligt op stikstofgevoelige natuur.

Het Ministerie van LNV heeft voor het Programma Natuur financiën gereserveerd voor de periode 2021 t/m 2030 oplopend tot € 300 miljoen per jaar voor heel Nederland. Daarbij

heeft het Rijk voor de uitvoering van het programma een splitsing aangebracht in twee periodes: een eerste uitvoeringsperiode van 2021 t/m 2023 en een tweede uitvoeringsperiode van 2024 t/m 2030.

Dit uitvoeringsprogramma is gericht op de eerste uitvoeringsprogramma 2021 t/m 2023.

Het Uitvoeringsprogramma Natuur Drenthe 2021-2023 is samen met de betrokken organisaties opgesteld. Dit

zijn de waterschappen, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Het Drentse Landschap, Drents Particulier Grondbezit en Bosgroep Noord Oost Nederland. Het Uitvoeringsprogramma Natuur Drenthe 2021-2023 heeft een totale omvang van 70.2 miljoen euro, inclusief uitvoeringskosten en BTW. Daarnaast is er voor dezelfde periode een reserve-lijst opgesteld met een totale omvang van 52,9 miljoen euro. De concrete uitvoering vindt plaats in de acht prioritaire deelgebieden.

GASTERENSE HOLT, DRENTSCHE AA

SCHARREVELD

ROODBORSTTAPUIT

Leeswijzer

In de eerste twee hoofdstukken worden achtereenvolgens het karakter van de Drentse natuur geschetst en de stikstofgevoeligheid van die natuur. Daarbij ligt het accent op de 12 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden, maar wordt in het algemene termen ook het probleem ten aanzien van stikstof voor de overige Drentse natuurgebieden geschetst.

Vervolgens komt de aanpak vanuit Drenthe aan bod. Het accent ligt op een kwalitatieve beschrijving van de invulling van de additionele maatregelen die in Drenthe zijn gepland ten behoeve van de uitvoering van Programma Natuur.

In de beschrijving van de deelgebieden waarin gewerkt wordt ligt het accent op de waarde van de natuurgebieden, de stikstofgevoeligheid van de natuur, een beknopte beschrijving op hoofdlijnen van al uitgevoerde en uit te voeren maatregelen via het natuurpact. Vervolgens een beknopte omschrijving van het pakket van additionele maatregelen in dit uitvoeringsprogramma Natuur.

ROBUUUSTE TOPNATUUR

ROBUUST
EN ONDERLING
VERBONDEN

NATUURLIJK DRENTHE

KRALOËRHEIDE, DWINGELDERVELD

HOLTINGERVELD

ADDER

Drenthe kent 14 unieke Natura 2000-gebieden en een breed scala aan andere waardevolle natuurgebieden. Door de specifieke bodemopbouw komen in Drenthe vooral habitattypen en soorten voor die stikstofmijdend zijn. Specifieke condities – een ragfijn samenspel van bodem, water, klimaat en beheer – hebben zeer waardevolle en karakteristieke natuur opgeleverd waar Drenthe tot ver over de landsgrenzen om bekend staat. Denk aan uitgestrekte heidevelden, waardevolle vennen en hoogvenen en bloemrijke beekdalgraslanden. Daarnaast kent Drenthe een keur aan soorten die in de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) speciale bescherming krijgen.

Voorbeelden van natuurgebieden van topklasse zijn het Dwingelderveld met het belangrijkste vochtige heidegebied van West-Europa, het unieke levende hoogveen in het Bargerveen, de belangrijkste heischrale graslanden van Nederland in het Holtingerveld en de soortenrijke blauwgraslanden van de Drentsche Aa. Ook het oudste bos van Nederland, het Mantingerbos, is zo'n parel. Drenthe is ook rijk aan waardevolle natuurgebieden buiten het netwerk van Natura 2000. Voorbeelden zijn het Hijkerveld, de Valtherspaan en het Scharreveld, allen representatief voor de bijzondere natuur die Drenthe rijk is. Gezamenlijk vormt het Natuurnetwerk Nederland (NNN) 26% van de oppervlakte van de provincie Drenthe, wat maakt dat wij een stevige opgave hebben bij het duurzaam ontwikkelen en versterken van dit netwerk.

WEG NAAR HERSTEL

In het Drentse Programma Natuur hebben de herstelopgaves in zowel de 12 stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden als de overige stikstofgevoelige natuurgebieden prioriteit. De beoogde maatregelen dragen in de Natura 2000-gebieden sterke mate bij aan het bereiken van de instandhoudingsdoelen voor habitattypen en soorten uit de Vogel- en Habitatrichtlijn, zoals verwoord in de afzonderlijke aanwijzingsbesluiten per gebied. Maar ook de maatregelen in de overige stikstofgevoelige gebieden dragen in sterke mate bij aan herstel van de daar aanwezige habitattypen en soorten. Immers de aanwezige habitattypen en soorten buiten het Natura 2000 tellen evenzo mee in de landelijke Gunstige Staat van Instandhouding.

De doelen die Drenthe nastreeft zijn voor de Natura 2000-gebieden vastgelegd in de 14 beheerplannen. Over de andere waardevolle natuurgebieden zijn eveneens afspraken gemaakt met beheerders en eigenaren binnen het Drentse Programma Natuurlijk Platteland. Die doelen voorzien vooral in herstel van habitattypen en leefgebieden van soorten waarvoor Drenthe aan de lat staat en die in een belangrijk deel van de landelijke Gunstige Staat van Instandhouding voorziet. Het spreekt voor zich dat de doelen waarvoor Drenthe zich geplaatst ziet vooral liggen op het vlak van duurzaam herstel van stikstofgevoelige natuur vanwege het oorspronkelijke voedselarme karakter van de Drentse natuur.

DRENTSE DOELEN IN EEN NOTENDOP

Zoals uit het voorgaande duidelijk blijkt speelt Drenthe een grote rol bij het versterken van voor Nederland karakteristieke natuur en, meer specifiek, stikstof-gevoelige habitattypen en leefgebieden van soorten die gebonden zijn aan voedsel-arme omstandigheden. De doelen die Drenthe met het Natuurpact nastreeft zijn geënt op het realiseren en inrichten van het NNN, van zowel de daarin gelegen Natura 2000-gebieden als van de andere waardevolle natuurgebieden. Daarvoor heeft Drenthe het Programma Natuurlijk Platteland opgezet waarin in 8 deelgebieden gewerkt wordt aan de doelen. In de fase die nu aangebroken is wordt door middel van het Uitvoeringsprogramma Natuur de extra stap gezet om niet alleen de NNN te realiseren, maar vooral om de kwaliteit van de Drentse natuur op orde te krijgen.

VERSTERKEN
KARAKTERISTIEKE
NATUUR

MEER SPECIFIEK KOMT DAT HIER OP NEER:

- Stoppen van de algemene achteruitgang van de Drentse natuur.
- Realisatie van een robuust en onderling verbonden natuursysteem.
- Behoud en ontwikkeling van habitattypen en populaties van soorten uit de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) die door (sterke) stikstofdepositie in de knel komen.
- Uitgangspunten van de Klimaat- en de Bossenstrategie waar mogelijk combineren met de inrichting van natuurgebieden.
- Recreatief medegebruik mogelijk maken zonder dat de natuurdoelen in de knel komen.

ZUIDLAARDERMEER
ZUIDOEVERS

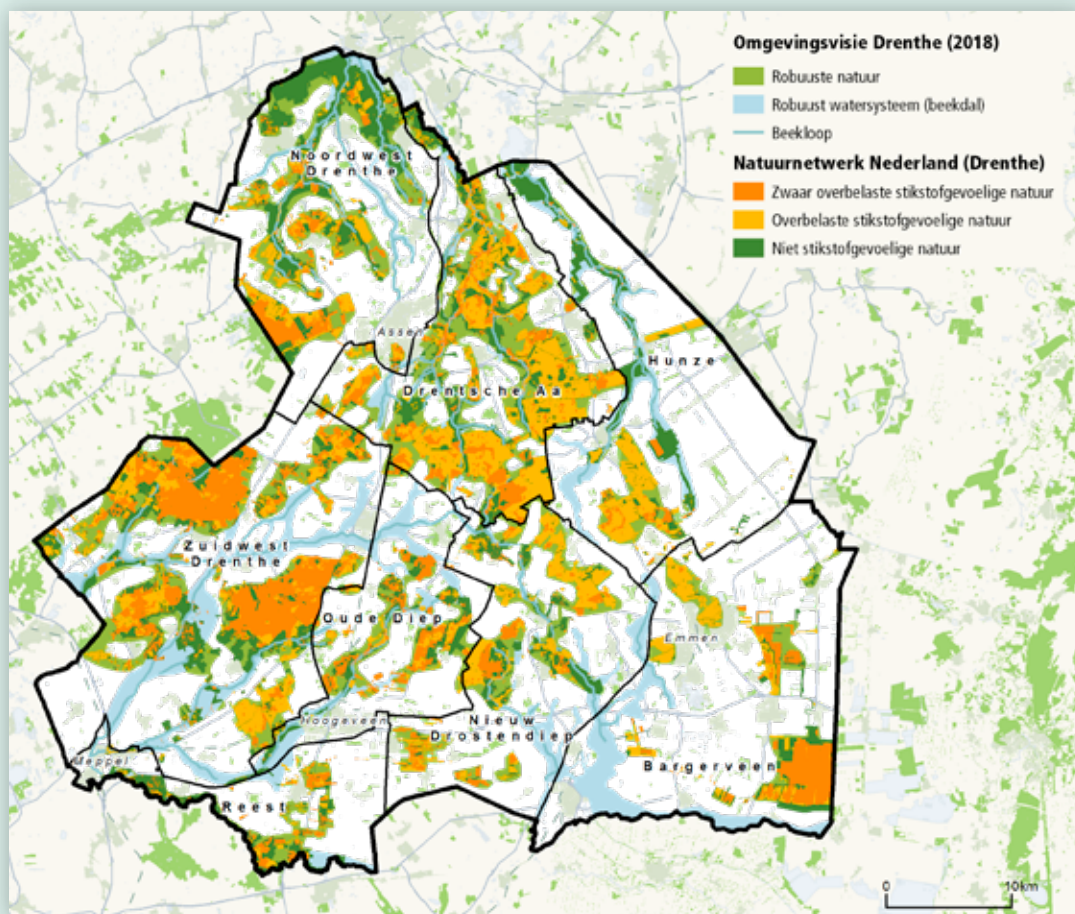

PROBLEMATIEK

DE OMVANG EN URGENTIE VAN DE STIKSTOFPROBLEMATIEK

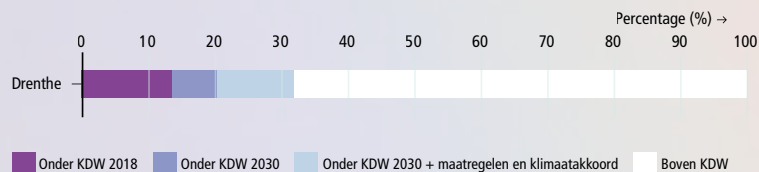
Twaalf van de veertien Drentse Natura 2000-gebieden zijn stikstofgevoelig en hebben te maken met een te grote stikstofdepositie. Daarbuiten is ongeveer 2/3 van het totale oppervlak van het Drentse deel van het Natuurnetwerk Nederland stikstofgevoelig. Net als in de Natura 2000-gebieden liggen ook in deze gebieden kwetsbare habitattypen en leefgebieden van soorten uit de Vogel- en Habitatrichtlijn, die meetellen bij de landelijke Gunstige Staat van Instandhouding.

Het Rijk staat primair aan de lat voor het realiseren van de reductie van de stikstofemissie en de daaropvolgende depositie in natuurgebieden. Drenthe is één van de provincies met de meest lastige opgave bij het behalen van de Kritische Depositiewaarde in stikstofgevoelige natuur. Dat heeft vooral te maken met het bij uitstek voedselarme karakter van de Drentse natuur. De tabel met de overschrijding van de Kritische Depositiewaarde (KDW) toont de Drentse problematiek haarfijn aan.

DE BELASTING VAN DE STIKSTOFGEVOELIG NATUUR IN DRENTH

KRITISCHE DEPOSITIEWAARDE (KDW) IN STIKSTOFGEVOELIGE NATUUR

In Drenthe blijft een aanzienlijk deel van de natuurgebieden ondanks algemene maatregelen ten behoeve van de stikstofreductie en door het terugdringen van CO₂-uitstoot in 2030 boven de gewenste KDW uitkomen. De daling aan stikstofdepositie loopt volgens de huidige berekeningen op tot maximaal 500 mol per hectare per jaar in 2030. Daarmee haalt Drenthe voor een aantal habitattypen de kritische depositiewaarde, maar in andere gevallen blijft de kritische depositiewaarde nog buiten beeld. De daling is echter niet over de hele provincie gelijk. Drenthe ziet zich daardoor geplaatst voor een forse opgave om de stikstofgevoelige natuurgebieden zo robuust te maken dat de stikstofgevoelige natuur niet verder in waarde achteruitgaat en dat er over de hele linie ook een duidelijk herstel te zien is. Bovendien is het na-ijleffect van vele jaren overbelasting groot. Daarom zijn additionele maatregelen om deze aangetaste natuur te herstellen zeer noodzakelijk.

Twee voorbeelden

- In Drenthe komen enkele van de belangrijkste hoogveengebieden van Nederland voor met onder meer het habitatype Actief hoogveen. De KDW voor dit type ligt op 500 mol per hectare per jaar. In het Bargerveen is de depositie gemiddeld 1200 mol per hectare per jaar. De maximaal berekende daling voor dit

gebied betekent dat de KDW in 2030 dichterbij komt maar nog steeds te hoog is. Toch betekent de daling een enorme impuls voor de kwetsbare levensgemeenschap van het hoogveen.

- In het Dwingelderveld komt een aanzienlijke oppervlakte van het habitatype Vochtige heide voor. Dit gebied is dan ook het belangrijkste vochtige heidegebied van West-Europa. Momenteel heeft het een groot deel van de heide te maken met een matige tot sterke overbelasting tot 600 mol boven de KDW. Dat betekent dat de KDW van vochtige heide bij de berekende daling van maximaal 500 mol in een deel van het gebied in beeld komt.

De berekende daling draagt bij, ook als de KDW nog niet gehaald wordt, aan het verbeteren van de milieucondities ten behoeve van de instandhoudingsdoelen. Dit komt doordat met de daling de druk afneemt op habitattypen en soorten. Door een zorgvuldig samengesteld pakket aan maatregelen, zoals het herstel van de oorspronkelijke waterhuishouding en aanvullend beheer, kunnen we ervoor zorgen dat de achteruitgang uiteindelijk wordt gestopt. Het neemt de noodzaak tot een verdere daling van stikstofneerslag echter niet weg, omdat er nog steeds te veel stikstof neerslaat in het gebied waardoor uiteindelijk, wellicht sluipenderwijs habitattypen en soorten kunnen verdwijnen.

FORSE OPGAVE

AARDBEIVLINDER

Overzicht van de belangrijkste Drentse stikstofgevoelige natuurtypen

- Actieve hoogvenen (hoogveentjes) met een kritische depositiewaarde van 500 mol/ha/jr
- Actieve hoogvenen (heideveentjes) met een kritische depositiewaarde van 786 mol/ha/jr
- Herstellende hoogvenen met een kritische depositiewaarde van 500 mol/ha/jr
- Zure vennen met een kritische depositiewaarde van 714 mol/ha/jr
- Vochtige heiden (hogere zandgronden) met een kritische depositiewaarde van 1214 mol/ha/jr
- Overgangs- en trilvenen met een kritische depositiewaarde van 1214 mol/ha/jr
- Zwak gebufferde vennen met een kritische depositiewaarde van 571 ha/jr/
- Zeer zwak gebufferde vennen met een kritische depositiewaarde van 429 mol/ha/jr
- Zandverstuivingen met een kritische depositiewaarde van 714 mol/ha/jr
- Heischrale graslanden met een kritische depositiewaarde van 857 mol/ha/jr
- Droge heiden met een kritische depositiewaarde van 1071 mol/ha/jr
- Jeneverbesstruwelen met een kritische depositiewaarde van 1071 mol/ha/jr
- Bos van arme zandgronden met een kritische depositiewaarde van 1071 mol/ha/jr

HIJKERVELD

VERDROGING IN HET LEGGELDERVELD

KNELPUNTEN IN DRENTH

Zoals hiervoor duidelijk beschreven staat de Drentse natuur stevig onder druk door de zware stikstofbelasting. Dat betekent dat Drenthe een grote opgave heeft bij het weer gezond maken van de natuur, en bij het voorkomen dat tal van karakteristieke planten- en diersoorten uit Drenthe én Nederland verdwijnen zoals tapuit, lange zonnedauw en rozenkransje. Soorten die thuishoren in belangrijke habitat-typen en leefgebieden waarvoor we de Gunstige Staat van Instandhouding gezamenlijk willen bereiken. De maatregelen die Drenthe met haar partners tot dusver heeft genomen tonen aan dat het stoppen van de achteruitgang en herstel mogelijk is. In het boek *Natuurlijk Drenthe*, dat de provincie in 2020 heeft gepubliceerd, staan aansprekende voorbeelden van deze successen.

Waterhuishouding

Door ontginningen, de aanleg van productiebossen en intensivering van de landbouw is de Drentse natuur ernstig verdroogd. Daardoor is de buffering door grond- en oppervlaktewater niet voldoende. Hierdoor krijgt de verzuring van bodem en vegetatie onder invloed van de sterke stikstofdepositie meer kans om toe te slaan.

In Drenthe zijn met onder andere de uitvoering van de maatregelen uit het Natuurpact en de Kaderrichtlijn Water al grote stappen gezet om de verdroging te bestrijden, maar we zijn er nog niet. Met name in de bestaande natuur (geen opgave vanuit het Natuurpact) is verdere optimalisatie door additionele maatregelen noodzakelijk. Intern is het in diverse natte natuurgebieden

ROZENKRANSJE

noodzakelijk om te werken aan herstel of de aanleg van kades en waterkeringen, zoals de hoogveengebieden Fochteloërveen, Oosterse Bos en De Witten. De ervaring in hoogveengebied Bargerveen heeft geleerd dat hierdoor goede condities worden gerealiseerd om de zeer zeldzame habitattypen Actief hoogveen en Herstellend hoogveen te herstellen.

Complicerende factor is dat de waterhuishouding net buiten natuurgebieden niet is ingesteld op duurzaam natuurbeheer, maar meestal op intensieve landbouw waarvan vaak een sterk verdrogende invloed uitgaat. Dat maakt

HOLTINGERVELD

het behalen van de Gunstige Staat van Instandhouding vaak lastig. Met andere woorden, het herstel van de waterhuishouding is een complex, maar uiterst noodzakelijk proces.

Bodem en water

Lokaal is de bodem door stikstofdepositie of door de instroom van met meststoffen verontreinigd, water vervuild geraakt en is het zaak schoon schip te maken. Dat betekent dat in een aantal gevallen de toplaag van de bodem of de vervuilde baggerlaag in vennen moet worden verwijderd. In aantal gevallen moet daarvoor ook het watersysteem worden aangepast om hernieuwde vervuiling met bijvoorbeeld landbouwwater of verdroging te voorkomen.

Verzuring

Door de stikstofdepositie verzuren de bodems van natuurterreinen en daalt het bufferend vermogen. Zodra de buffercapaciteit op is, komen giftige metalen vrij die vaak giftig zijn voor planten zoals valkruid. Bovendien spoelen die stoffen uit naar het grond- en oppervlaktewater. Belangrijke voedingstoffen voor planten spoelen weg. Hierdoor worden planten kwetsbaarder, kunnen moeilijker voedingstoffen opnemen, met als gevolg dat ze verdwijnen. Om verzuring van de bodem te doorbreken zijn extra maatregelen noodzakelijk zoals bekalken of het toedienen van steenmeel na maaien, plaggen of chopperen van sterk vergraste situaties in heide-, veen- en graslandgebieden. Deze maatregelen vinden met name

REALISATIE VAN VERBINDINGEN TUSSEN NATUURGEBIEDEN

ECOLOGISCHE VERBINDING REEST – HOLLANDSCHEVELD

plaats binnen de natuurherstelmaatregelen (voormalig PAS) en als onderdeel van de opdrachten in het kader van de 125 miljoen die het ministerie van LNV rechtstreeks richting de terrein-beherende organisaties heeft beschikt. Met het Programma Natuur richt de provincie Drenthe zich vooral op het herstel van robuuste natuursystemen en is additioneel ten opzichte van de hiervoor genoemde maatregelen.

Grond

In de laatste twee decennia heeft Drenthe hard gewerkt aan het realiseren van de Natuurnetwerk Nederland (NNN), vroeger de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Gedurende lange tijd nam Drenthe de koppositie in bij het realiseren van nieuwe natuur en het robuuster maken van bestaande natuurgebieden. Inmiddels is het laaghangend fruit geplukt. De vaak geringe grondmobiliteit

maakt het lastig om onze opgaves te af te maken bijvoorbeeld bij het herstel van de waterhuishouding, het afronden van natuurgebieden conform de vastgestelde begrenzing en het inrichten van nieuwe gebieden. Soms gaat het slechts om enkele percelen die nog van functie moeten wijzigen om een natuurgebied eindelijk te kunnen (her)inrichten. Vanuit het Natuurpact hebben we verschillende instrumenten tot onze beschikking, zoals

TAPUIT

DENNENORCHIS

kavelruil en de WILG, maar dit is niet altijd afdoende om de noodzakelijke versnelling te realiseren.

Overgangsgebieden

Uit landschapsecologische systeem-analyses blijkt regelmatig dat om gebieden robuuster te maken en de Gunstige Staat van Instandhouding te bereiken, ook gronden buiten de NNN van groot belang zijn, bijvoorbeeld ten behoeve het herstel van de waterhuishouding. De realisatie van verbindingen tussen natuurgebieden maken een natuursysteem robuust en zorgt ervoor dat deze duurzaam functioneert. Uitsterven van kwetsbare soorten door inteelt wordt daarmee voorkomen. Daarom is het in sommige gevallen noodzakelijk om in de komende 10 jaar overgangsgedieden in te richten.

Specifieke habitatsoorten

Om tegemoet te komen aan eisen die VHR-soorten stellen is het nodig om gebieden met andere ogen te bekijken en vervolgens zodanig in te richten dat

deze tegemoetkomen aan de soms zeer specifieke eisen van deze soorten. Een voorbeeld is de knoflookpad. Drenthe kent de grootste en belangrijkste populatie van de deze soort. Deze soort heeft een voorkeur voor agrarisch gebied, ruderaal terrein (zoals ijsbanen, akkers, etc.) en halfnatuurlijk grasland. Hierdoor staat de populatie onder druk en is actie voor behoud noodzakelijk.

Recreatiedruk

De Drentse natuur mag zich verheugen in grote belangstelling van recreanten en recreatieondernemers. Door slim te zoneren kunnen we rustige kernen en randgebieden waar meer mogelijk is realiseren. In lang niet alle natuurgebieden is dat principe in voldoende mate doorgevoerd waardoor de kwetsbare habitattypen en –soorten regelmatig worden verstoord.

Op basis van de beschikbare financiën zal Drenthe keuzes moeten maken en zal de focus van het programma Natuur in Drenthe in de eerste drie jaar niet bij recreatiedruk liggen.

DWINGELDERVELD

GEOORDE FUUT

JENEVERBES

DE DRENTSE AANPAK

ZILVEREN MAAN

NORGERHOLT

De Drentse strategie is gericht op systeemherstel door het creëren van een robuust stelsel van natuurgebieden in hun onderlinge samenhang. Daarvoor is aanvullend op het Natuurpact een pakket aan maatregelen noodzakelijk dat erop gericht is om allereerst te voldoen aan de basisvereisten voor een dergelijk robuust systeem.

Het verder verbeteren van de natuurkwaliteit zal resulteren in het versterken van habitattypen waarvoor Drenthe op grond van bodem, water en klimaat goede papieren heeft om een belangrijke bijdrage te leveren aan de Nederlandse doelstelling op het verkrijgen van de Gunstige Staat van Instandhouding. Voorbeelden van habitattypen die in Drenthe optimaal duurzaam behouden en ontwikkelt kunnen worden zijn onder meer vochtige heide, hoogveen, trilvenen, oude eikenbossen, jeneverbesstruwelen en heischraal grasland. Daarnaast kan Drenthe een belangrijke bijdrage leveren aan het verkrijgen van de Gunstige Staat van Instandhouding voor belangrijke VHR-soorten zoals knoflookpad, zwarte specht, wespandief, tapuit en grauwe klauwier.

HOLTINGERVELD

STIJVE OGENTROOST

HOE HET MAATREGELENPAKKET TOT STAND IS GEKOMEN

Op basis van de in het uitvoeringsprogramma benoemde criteria zijn er het afgelopen jaar verschillende sessies geweest, zowel op gebiedsniveau als op provinciaal niveau. Dit heeft geleid tot een maatregelenpakket voor het Programma Natuur voor de aankomende 10 jaar. De kosten van de gewenste maatregelen zijn vele malen hoger dan de bedragen die beschikbaar komen. We hebben mede om deze reden samen met de terreinbeherende organisaties een scoringsmethodiek ontwikkeld. Op deze wijze kunnen we de score van elke maatregel per gebied in beeld brengen, bijvoorbeeld de bijdrage aan stikstofgevoelige natuur en de realistische termijn van uitvoering. Dit vond plaats op basis

van expert judgement en concrete veldkennis van boswachters en anderen. De maatregelen die het hoogste scoren zijn de maatregelen die dan het meeste bijdragen aan de stikstofgevoelige natuur en ook met hoge mate van zekerheid uitgevoerd kunnen worden binnen de uitvoeringstermijn van drie jaar. De Commissie Landelijk Gebied (CLG), waarin alle partners in het landelijk gebied in Drenthe, zoals gemeenten, waterschappen, Land- en Tuinbouworganisatie (LTO), Agrarische natuurvereniging Drenthe en terreinbeherende organisaties, bestuurlijk zijn vertegenwoordigd, is betrokken geweest bij het hele voortraject.

HOLTINGERVELD

VELDBEZOEK VAN DE GEDEPUTEERDEN JUMELET EN KUIPERS

INRICHTING PAARDETANGE ACHTERSTE DIEP

HEISCHRAAL GRASLAND HAVELTERBERG

RELATIE MET HET NATUURPACT

Om te zorgen dat maatregelen uit het Programma Natuur aanvullend zijn en het Natuurpact versterken is zowel de voorbereiding als de uitvoering van het Programma Natuur onderdeel van de programmasturing Programma Natuurlijk Platteland. Hierbij maken we gebruik van de bestaande structuren en is er bij alle betrokken partijen een totaaloverzicht van alle maatregelen zowel Natuurpact als Programma Natuur, maar ook de maatregelen als onderdeel van de 125 miljoen die rechtstreeks door LNV is weggezet bij de terreinbeherende organisaties. Daarnaast is er een relatie met Kaderrichtlijn Water en het Deltaprogramma Agrarisch Water waar sprake is van kansen om werk-met-werk te combineren. Een belangrijk uitgangspunt is dat we waar mogelijk integraal werken. Dit leidt niet alleen tot efficiënt werken, maar kan ook kosten- en tijdbesparend zijn. Doordat wij al een aantal jaren gewend zijn om op deze wijze met elkaar te werken hebben wij ons administratief systeem zo ingericht dat we goed in staat zijn de verschillende opgaven zowel inhoudelijk als financieel gescheiden te kunnen verantwoorden en is het additionele karakter van de maatregelen uit het Programma Natuur geborgd.

HEIDEPLAGGEN DWINGELDERVELD

STRIJKHEIDE

NORG

TOENDRARIETGANZEN MET REEËN

WITTEVEEN

RELATIE MET HET KOERSDOCUMENT DRENTSE AANPAK STIKSTOF

De provincie Drenthe heeft het koersdocument Drentse Aanpak Stikstof opgesteld. Dit koersdocument is een puzzelstuk van de ingewikkelde stikstof-puzzel die we in Nederland te leggen hebben. Het vormt de basis voor de gebiedsgerichte plannen die worden opgesteld voor de 12 Drentse stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden en die medio 2022 gereed zullen zijn. Hierbij moeten we ons wel realiseren dat Drenthe een provincie is die te maken heeft met stikstofgevoelige gebieden, waarbij een groot deel van de stikstofdepositie afkomstig is uit het buitenland en andere provincies. Het behalen van de gestelde doelen staat voorop, maar we beseffen ons in Drenthe maar al te goed dat het haalbaar en betaalbaar moet zijn.

Het Koersdocument kent drie doelen: vermindering van de stikstofdepositie, versterking van natuur en het creëren van ontwikkelperspectief voor bedrijven en projecten. In het kort komt de beschreven weg erop neer dat we bij alles slimme, innovatieve, duurzame keuzes maken die enerzijds leiden tot natuurherstel en die anderzijds een aantrekkelijk ondernemersklimaat waarborgen en de leefbaarheid op peil houden. Dit vraagt een gezamenlijke aanpak met vele partners. In het koersdocument staan de kaders, uitgangspunten en opgaven voor onze gebiedsgerichte aanpak stikstof. Het zijn eerste richtinggevende keuzes waarmee we als provincie de stikstofaanpak in Drenthe vormgeven en die tot Drentse gebiedsplannen moeten leiden. Een aanpak die we werkenderwijs aanvullen

en bijsturen wanneer de ontwikkelingen daarom vragen.

De provincie Drenthe heeft gekozen voor een coördinerend programma Stikstof. De twee belangrijke programma's in het landelijk gebied van Drenthe, de Toekomstgerichte Landbouw en het Programma Natuurlijk Platteland, worden 'hieronder' geplaatst. De concrete uitvoering loopt voor een groot deel via de genoemde programma's, zoals bijvoorbeeld de aankoopregeling. Hierdoor is er in de afstemming en uitvoering een driehoek tussen stikstof – landbouw – natuur, zowel op provincie- als op gebiedsniveau. De maatregelen uit het landelijke Programma Natuur zijn onderdeel van de Drentse Aanpak Stikstof en worden in de uitvoering onderdeel van het lopende Programma Natuurlijk Platteland (PNP).

ALTEVEER

DRENTS GOED

VEENHOOIBEESTJE

FOCHTELOËRVEEN

VERWACHTE RESULTATEN EERSTE FASE PROGRAMMA NATUUR

Van veel gebieden zijn voldoende onderzoeksresultaten bekend om nu aan de slag te gaan om het doelbereik in het vizier te krijgen. Alle maatregelen die nu voor liggen zijn op korte termijn uit te voeren en dragen bij aan de realisatie van de VHR-doelen. Daarbij richt Drenthe zich op de gebieden waar de grootste prioriteiten ten aanzien van natuurherstel liggen. Voorbeelden zijn het herstel van de waterhuishouding in gebieden als het Fochteloërveen, het Bargerveen en de beekdalen van de Drentsche Aa en de Reest. In het Dwingelderveld focussen we op een aantal specifieke gebiedsdelen. In alle gevallen is het resultaat gericht op het verkrijgen van goede condities voor de meest kwetsbare habitattypen die Drenthe kent zoals hoogveen, trilvenen, blauwgrasland en vochtige heide. Daarmee komen de streefdoelen van de Gunstige Staat van Instandhouding dichterbij.

VERSNELLEN

Omdat de kwaliteit van de Drentse natuur in toenemende mate onder druk staat door een te hoge stikstofdepositie is naast het versterken van de bestaande natuurkwaliteit het versnellen van de te nemen maatregelen topprioriteit. Versnelling van

met name functiewijzing gaat hand in hand met versnelling van de inrichting van de grond om de achteruitgang van de voor stikstofgevoelige natuur zo snel mogelijk te stoppen.

De provincie constateert dat de realisatie van de (grond)opgave achterloopt bij de gestelde ambities. Daar zijn meerdere redenen voor:

- De druk op de grondmarkt is groot, er zijn veel ambities in het landelijk gebied naast agrarische structuurverbetering en realisatie van het NNN.
- Er zijn situaties ontstaan waar de laatste functiewijziging van agrarische percelen naar inrichting erg lastig is te realiseren en daarmee het natuurrendement van het gehele NNN bepalen.

Om de provinciale doelen en ambities de komende jaren sneller te realiseren en koppelkansen te benutten willen we binnen het Uitvoeringsprogramma Natuur aanvullende instrumenten ontwikkelen die een impuls kunnen geven aan de realisatie van de grondopgave.

Er is een matrix van maatregelen bedacht die nader verkend zullen worden en (mogelijk) uitkomst kunnen gaan bieden in de versnelling van deze resterende opgave. Of het nu inrichtingswerken zijn, een extra bedrijfsverplaatsing, een 'hectare-toeslagregeling', extra inzet

op kavelruil of een zelfwerkzaamheidsvergoeding, in alle gevallen zal uiteraard rekening gehouden worden met zowel praktische, beleidsmatige als juridische kaders. Ter illustratie twee voorbeelden:

- Agrariërs willen vaak alleen zaken doen wanneer hen vervangende grond aangeboden wordt. Er is geen behoefte aan liquide middelen, maar aan vervangende grond in minimaal dezelfde oppervlakte. De gronden die zij moeten terugkopen, liggen in de regel op locaties waar de grondprijzen hoger zijn en waar de landbouw meer toekomstperspectief heeft. Om dit verschil te kunnen overbruggen kan een toeslagregeling mogelijke een oplossing zijn.
- Een ander voorbeeld is het toepassen van kavelinrichtingswerken (op vrijwillige basis). In een van de deelprogramma's is een strook van ca. 100 m aan weerszijden van een beek begrensd als NNN. Met als gevolg dat de landbouwpercelen moeten worden afgesneden. Om de overgebleven landbouwpercelen bewerkbaar te houden, zullen vaak (extra) kavelinrichtingswerken uitgevoerd moeten worden, om tot een landbouwkundig vergelijkbare situatie te komen. Deze maatregel kan helpen eerder tot overeenstemming te komen met een eigenaar bij vrijwillige kavelruil.

OVERGANGSGEBIEDEN

In het Programma Natuur wordt gesproken over overgangszones. In de praktijk blijken bij verschillende gesprekspartners verkeerde beelden te ontstaan bij 'zones' alsof er sprake is van nieuwe begrenzingen met al dan niet aanvullende wet- en regelgeving. In Drenthe spreken we liever over overgangsgebieden omdat dat de lading beter dekt. Wat we in Nederland en daarmee ook in Drenthe precies verstaan onder overgangsgebieden en welke kansen er zijn wordt de komende paar jaar nader verkend. In de Omgevingsvisie 2018 van de provincie

Drenthe is aangegeven dat de provincie streeft naar robuuste natuur-, water- en landbouwsystemen. Op de ruimtelijke overgangen van deze robuuste systemen bestaan conflicterende eisen voor aan de inrichting van deze gebieden. De komende periode wil de provincie benutten om te zoeken naar oplossingen voor deze conflicterende eisen die aan overgangsgebieden gesteld worden en te zoeken naar oplossingen hiervoor. Vanuit het stikstofdossier wordt momenteel ook gekeken naar stikstofknelpunten in overgangsgebieden. De kansen en mogelijkheden van overgangsgebieden zullen in stap 2 (agendavorming) van het Koersdocument

KLINKENBERG GEES

GRAUWE KLAUWIER

Stikstof nader verkend worden. De provincie Drenthe wil de komende paar jaren, als zich kansen voordoen, experimenten uitvoeren op pilootniveau om ervaring met overgangsgebieden op te doen. Op deze manier ontstaan kansen om de belangen van natuur, landbouw, klimaat en dergelijke dicht bij elkaar te brengen met een positief resultaat voor onze kwetsbare natuurgebieden. Zo zal er ook gekeken kunnen worden in hoeverre de aankoopregeling stikstof als instrument bij kan dragen en ingezet worden in overgangsgebieden. In de begroting is te zien dat Drenthe in tegenstelling tot sommige andere provincies de eerste periode geen

financiën inzet voor overgangszones (alleen een beperkt bedrag op de reserVELIJST in geval er kansen zich voordoen) en ook niet in de categorie overige. Met de beperkte middelen die we de komende periode krijgen moeten we erg sterk prioriteren en hebben we in de eerste periode onvoldoende geld beschikbaar om alle op korte termijn noodzakelijke en mogelijke maatregelen uit te voeren. De maatregelen in de overgangszones scoren ten opzichte van de opgevoerde maatregelen onder de andere categorieën lager op basis van de Drentse scoringsmethodiek en komen daarmee onder de streep voor de eerste periode.

SAYAGUESA STIER

BEGROTING EERSTE PERIODE

In de begroting is te zien dat Drenthe de komende drie jaar de focus legt op het verbeteren van de kwaliteit van natuurgebieden, op hydrologische verbetering en op het versnellen van verwerving en inrichting. Deze maatregelen scoren het hoogste als het gaat om het versterken van stikstofgevoelige natuur in combinatie met uitvoerbaarheid. Aangezien de beschikbare middelen beperkt zijn ten opzichte van wat nodig is, kiezen we ervoor om niet de focus te leggen op maatregelen als overgangszones, exotenbestrijding, de aanpak van recreatiedruk en ecologische verbindingen. De maatregelen op de reservelijst die in de eerste periode niet zullen worden uitgevoerd zullen bovenaan op de lijst van maatregelen komen voor de tweede periode vanaf 2024. In het kaartje Impact is het verwachte effect van de maatregelen op het beheertype, omgeving of het gehele natuurterrein weergegeven. De provincie Drenthe wil de realisatie van de boscompensatie koppelen aan de Drentse uitwerking van de Bossenstrategie. Daar wordt vanaf medio 2021 handen en voeten aan gegeven.

Totaaloverzicht maatregelen en kosten

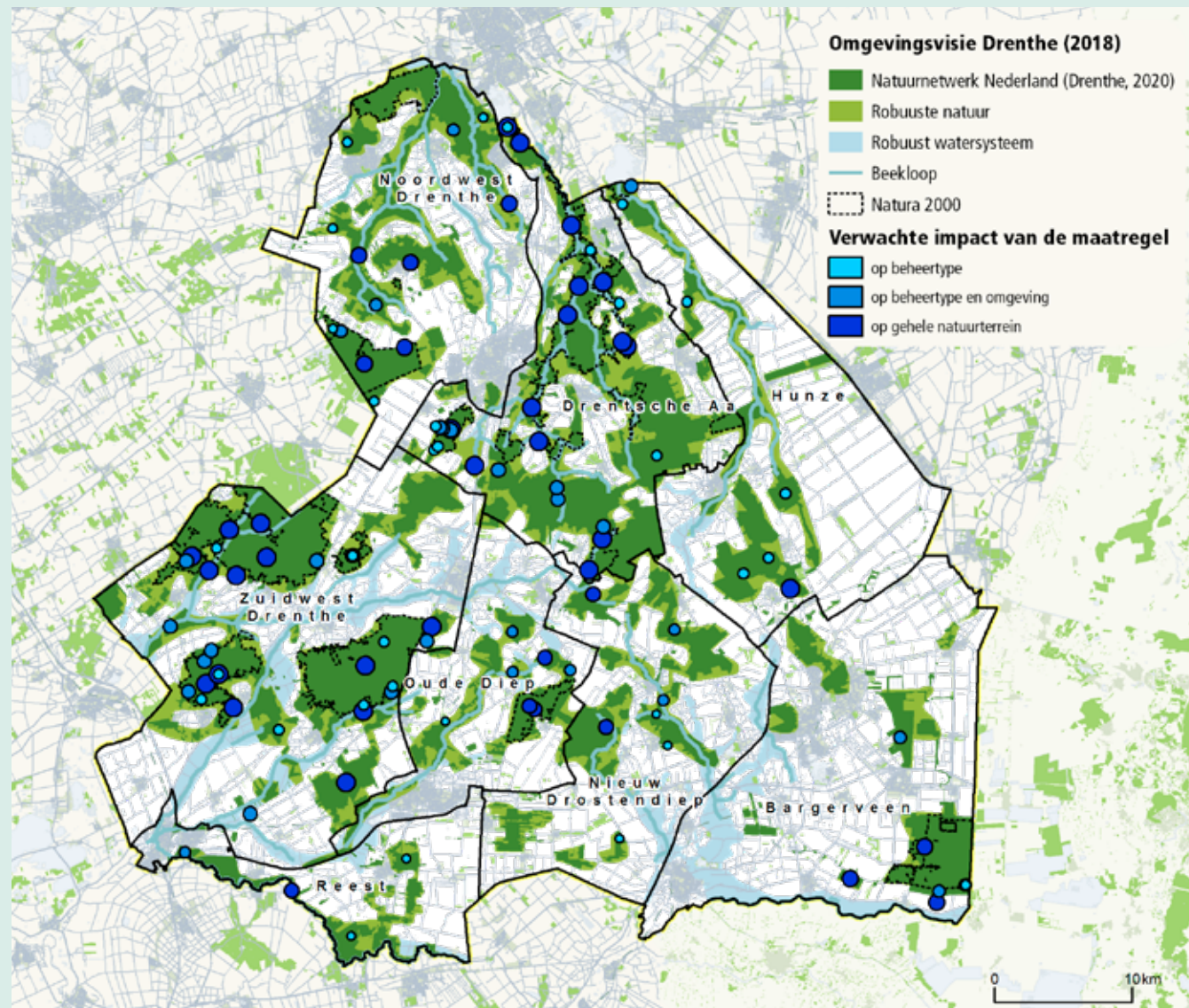
Categorie maatregel	Aantal ha's	Kosten	Reservelijst
A. Verbetering kwaliteit natuurgebieden	1.649	€ 7.725.578	€ 8.762.820
B. Hydrologische verbetering	14.152	€ 40.011.221	€ 30.749.579
C. Versnelling verwerving en optimalisering inrichting	3.923	€ 11.933.480	€ 3.977.827
D. Maatregelen in de overgangszones	50	€ 0	€ 1.671.313
E. Overige			
Uitvoeringskosten (15%)		€ 10.530.049	€ 7.969.683
Totaal		€ 70.200.328	€ 53.131.221
Boscompensatie	39	€ 2.359.103	

VERWACHTE EFFECTEN VAN DE MAATREGELEN

KRALOËRHEIDE, DWINGELDERVELD

DE VERWACHTE IMPACT VAN DE MAATREGELEN OP HET BEHEERTYPE, OMGEVING OF HET GEHELE NATUURTERREIN

ONDERLING VERTROUWEN EN SAMENWERKEN

BLAUWE KIEKENDIEF

BORGING VAN UITVOERING EN STRATEGIE

Door onderling vertrouwen en jarenlange samenwerking, onder andere via het Programma Natuurlijk Platteland, is er in Drenthe al veel bereikt. Dat noemen we 'Samenwerking op Drentse maat'. Dat leidde al tot herstel van natuur in bijvoorbeeld Bargerveen en Dwingelderveld. Ook de uitvoering van het Programma Natuur zien we als een gezamenlijke opdracht. Vanaf het begin trekken we hier gezamenlijk met alle betrokken partners in op. Wij gaan het Programma Natuurlijk Platteland actualiseren waarbij het Programma Natuur onderdeel wordt van de totale uitvoering. Daarbij maken we gebruik van bestaande instrumentarium (zoals de Subsidie Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap - SKNL), gebiedsprocessen en overlegstructuren zoals de Commissie Landelijk Gebied waarin alle partners in het landelijk gebied bestuurlijk vertegenwoordigd zijn. Daarnaast heeft Drenthe (samen met Groningen) een uitvoeringsdienst genaamd Prolander die ondersteund in de uitvoering.

Uitgangspunten voor Programma Natuur:

- We houden het proces zo simpel mogelijk, gericht op concrete uitvoering
- Complexere maatregelen uitvoeren via bestaande gebiedsprocessen (meestal aanvullende opdrachten aan Prolander)
- Eenvoudige maatregelen (binnen bestaande natuur, één eigenaar) regelen we via SKNL

We benutten de SKNL-openstelling in principe voor de eerste helft 2021 in één keer voor het totale pakket maatregelen 2021 – 2023.

DEMPEN TILGRUP,
LIFE-PROJECT DRENTS-FRIESE WOLD

LIFE-PROJECT DRENTS-FRIESE WOLD

SCHAAPSKUDDE RUINEN

RISICO'S BIJ DE UITVOERING

Provincie Drenthe heeft voor de komende drie jaren een ambitieus maatregelpakket samengesteld. De kans bestaat dat niet alle maatregelen binnen de komende jaren weggezet kunnen worden. Om het risico te minimaliseren is er gekozen voor een gedeelde uitvoering. Dit betekent dat wij een deel van de maatregelen rechtstreeks gaan wegzetten bij de beheerders (via de SKNL). Zij zijn voor deze maatregelen aanzet. Bij het andere deel, waar het meer complexe gebiedsprocessen betreft, nemen wij zelf de leiding bij de uitvoe-

ring. Dit doen wij in de verschillende deelprogramma's met onze uitvoeringsorganisatie Prolander. Hierdoor wordt de werkdruk verdeeld over meerdere organisaties.

Daarnaast hebben we additionele concrete maatregelen klaar staan. Mocht er ergens vertraging optreden kunnen we maatregelen qua planning 'omwisselen'. Hierdoor zorgen we ervoor dat de beschikbare middelen ook worden uitgeput en effectief worden ingezet voor de meest noodzakelijke maatregelen.

KLOKJESGENTIAAN

SNEL EN EFFICIËNT
ONDERZOEK EN
CONCRETE
RESULTATEN

BODEMONDERZOEK

POTKLEI

DOORKIJK NAAR DE TWEEDE PERIODE

Samen met onze gebiedspartners hebben we de totale opgave op programmaniveau al in beeld. De komende 10 jaren zullen we in Drenthe moeten inzetten op maatregelen die met name gericht zijn op systeemherstel waardoor stikstofgevoelige natuur sterker en robuuster wordt. De uitvoering van het Uitvoeringsprogramma Natuur pakken we integraal en met onze partners in het landelijk gebied op. Door slim gebruik te maken van onze lopende gebiedsprocessen komen we snel en efficiënt tot concrete resultaten. Daarnaast zet Drenthe versneld in op verder onderzoek ten behoeve van de natuurdoelen in gebieden waarvan nog niet alle kennis bekend is. Enkele voorbeelden van deze onderzoeken zijn:

- Aan de zuidkant van het Dwingelderveld ligt het beekdal van Ruiner Aa. Een Landschapecologische Systeemanalyse moet aantonen hoe de lekkage van het Dwingelderveld naar de Ruiner Aa gestopt kan worden. Meer specifiek moet het onderzoek aantonen hoe dit beekdal kan bijdragen aan de natuurkwaliteit van vooral vochtige heide door het bufferend vermogen van grondwater en bodem te verhogen.
- In het natuurgebied Berghuizen liggen belangwekkende trilvenen die echter onder grote druk staan. Onderzoek moet aantonen welke maatregelen de kwaliteit van de trilvenen kan versterken.
- Een optimale waterhuishouding in brongebied van het Oude Diep is van groot belang voor het duurzame behoud van het Mantingerbos en andere natuurgebieden in dit beekdal.
- Het Fochteloërveen is een van de weinige gebieden met hoogveen op landschapsschaal in Nederland. Om de vinger te krijgen achter de vraag wat specifiek voor dit gebied de meest optimale en gedetailleerde maatregelen zijn is een systeemanalyse noodzakelijk.

De onderzoeksresultaten werken we om in concrete maatregelen die in de periode 2023 – 2030 worden uitgevoerd. Omdat we al een redelijk goed beeld hebben van de totale opgave voor de komende 10 jaar focussen we nu niet alleen op de concrete maatregelen voor de aankomende 3 jaar, maar kijken we ook welke voorbereidende werkzaamheden we de aankomende 3 jaar kunnen doen. Hierdoor kan de uitvoering van de maatregelen Programma Natuur vanaf 2024 in een vloeiende beweging door.

HEIKIKKER

NOORDSE WITSNUITLIBEL

TURELUUR

WITTE KLOKJESGENTIAAN

DEEL GEBIEDEN

BARGERVEEN

BUFFER WEITEVEEN, BARGERVEEN

SCHAAPSKUDDE BARGERVEEN

Het ruim 2.400 hectare grote Bargerveen is de belangrijke kern van dit deelgebied. Het is het belangrijkste hoogveengebied in de Nederduitse laagvlakte met een unieke flora en fauna. Met hydrologische randvoorwaarden als vertrekpunt werken gebiedspartners samen aan doelen op het gebied van natuur, landbouw, recreatie en leefbaarheid in de aangrenzende dorpen. Bij normaal landbouwkundig gebruik van de omringende landbouwgronden ontstaat verdroging in de veenbasis en de veendammen. Die kunnen daardoor gaan scheuren, met als gevolg dat oppervlaktewater weglekt naar de ondergrond. Dat is funest voor het nog levende hoogveen, de bijbehorende planten en dieren en de te behalen instandhoudingsdoelen vanuit Natura 2000.

Op voormalige landbouwgronden zijn inmiddels drie bufferzones aangelegd. Hoog- en laagwaterbekkens worden door kades - veelal verbeterde veendammen - van het natuurreservaat gescheiden. In het hoogveengebied is nu sprake van een gelijkmatiger waterstand. In natte tijden wordt overvloedig regenwater in de bufferzones opgevangen. In droge periodes

bieden de buffers tegendruk aan het grondwater onder het Bargerveen, waardoor water beter wordt vastgehouden in het hoogveen en verdroging van de veenbasis wordt tegengegaan. Zo ontstaan optimale condities voor veengroei. Ook worden klinkkades aangelegd tegen de buitenrand van het veen. Het beheer van het veenlandschap is gericht op instandhouding en uitbreiding van levend hoogveen en wordt deels verzorgd door schapen en runderen uit de nieuwe schaapskooi in Weiteveen, de grootste kooi van Nederland.

In het deelgebied liggen nog enkele zeer waardevolle hoogvenen, heides, heischrale graslanden en bossen zoals het Oosteindscheveen, het Oosterbos, dal van het Schoonebekerdiep en Berkenrode waarvoor maatregelen zijn opgenomen om de effecten van stikstofdepositie tegen te gaan. Ook daar ligt het accent om herstel van de waterhuishouding om op die manier een basis voor systeemherstel te bieden. Daarnaast werken we aan verbindingen om zo een robuust stelsel van waardevolle natuurgebieden te creëren.

GROENE GLAZENMAKER

KLOOSTERBOSJE

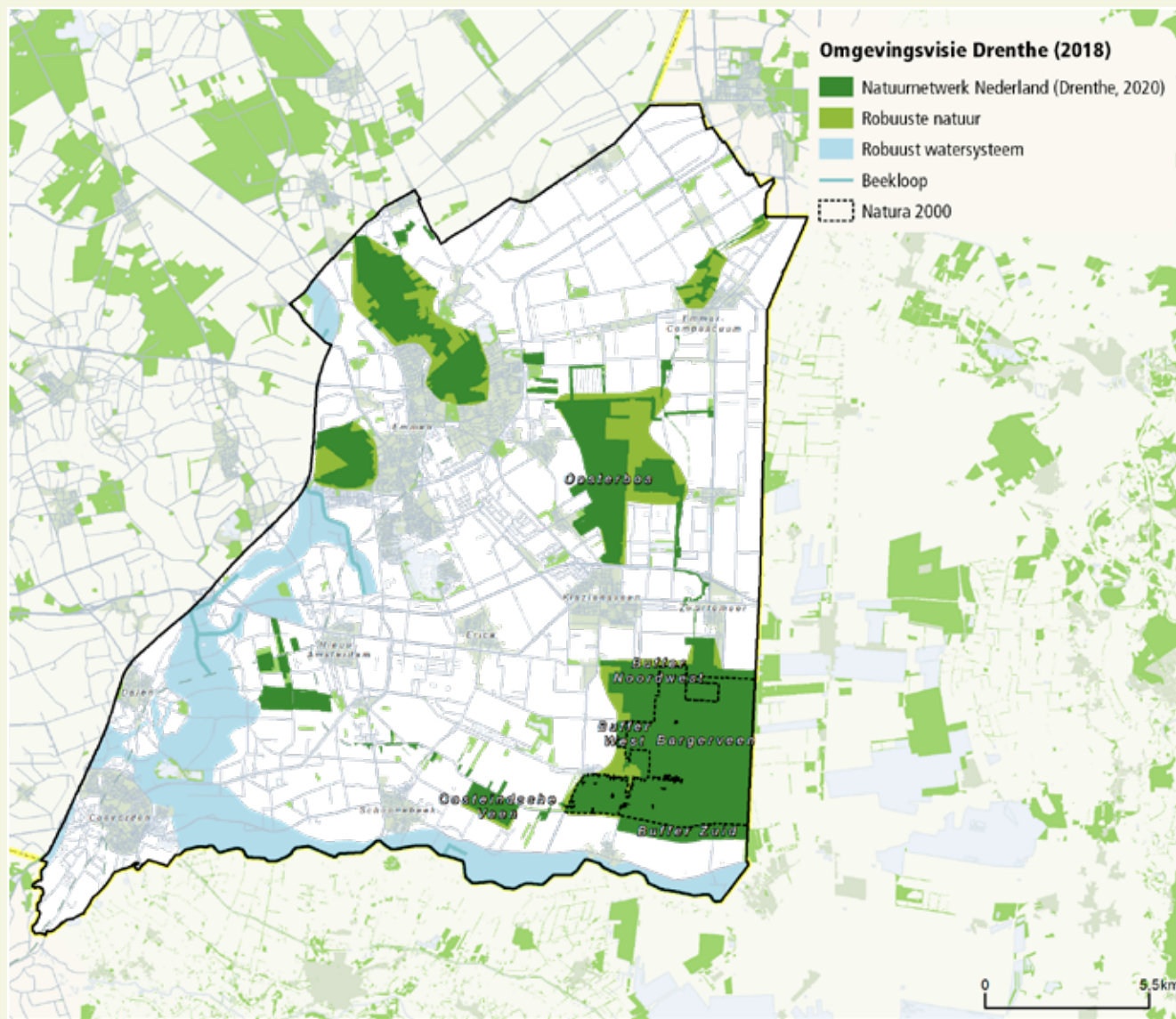

TUSSCHENWATER

STIKSTOFGEVOELIGE NATUUR

In het deelgebied Bargerveen komen zowel binnen de Natura 2000-gebieden als in het NNN Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) habitattypen en -soorten voor.

- **Vochtige heiden** (H4010) - Dit type komt verspreid voor in diverse natuurgebieden in het deelgebied.
- **Droge heiden** (H4030) - Dit type komt lokaal voor in diverse natuurgebieden in het deelgebied.
- **Heischrale graslanden** (H6230) - De heischrale graslanden van het Bargerveen en in andere natuurgebieden in het deelgebied behoren tot een speciaal type: de bovenveengraslanden. Hierin komen veel bedreigde soorten voor en is zeer stikstofgevoelig. Herstel van de waterhuishouding is essentieel evenals de ontwikkeling van buffers in de directe omgeving van de heischrale graslanden.

- **Actieve hoogvenen (H7110A)** - Actieve hoogvenen komen voor in de kern van het Bargerveen. Gezien de stikstofgevoeligheid is dit één van de meest bedreigde habitattypen van Nederland. Bronmaatregelen zijn essentieel. Daarnaast kan de kwaliteit van het habitatype verhoogd worden met hydrologische maatregelen zoals de ontwikkeling van buffers.
- **Herstellende hoogvenen (H7120)** - Het grootste deel van de oppervlakte van het Bargerveen en van diverse andere natuurgebieden in het deelgebied bestaan uit dit type. Delen van deze gebieden kunnen zich ontwikkelen tot actief hoogveen. Aanzette daartoe zijn al zichtbaar. Ook voor dit type zijn verdere hydrologische maatregelen en de inrichting van buffergebieden essentieel.

BELANGRIJKE VHR-SOORTEN

Geoorde fuut, Blauwe kiekendief, Porseleinhoen, Watersnip, Velduil, Nachtzwaluw, Blauwborst, Paapje, Roodborsttapuit, Grauwe klauwier

REEDS GEREALISEERD

Afgelopen jaren is in het kader van het natuurpact veel natuur gerealiseerd in het deelgebied Bargerveen. Langs de Duitse grens bijvoorbeeld is een nieuwe kade aangelegd, deels op Duits grondgebied. Ook elders in het gebied zijn zware kades aangelegd om daarmee de waterhuishouding te verbeteren. Bovendien zijn al enkele buffergebieden aangelegd zoals de buffer Weiteveen. Daarnaast is een grote schaapskooi annex runderstal gebouwd. Met het vee wordt het hoogveengebied begraaft. Tot slot zijn op tal van plaatsen kleinere maatregelen genomen zoals het verwijderen van opslag.

MAATREGELEN PROGRAMMA NATUUR

De al genomen maatregelen zijn nog niet voldoende om de verhoging van de gunstige staat van instandhouding te realiseren. Voor de komende 3 jaar willen wij de volgende additionele maatregelen nemen.

BUFFER NOORDWEST - BARGERVEEN

Deze beoogde buffer met een oppervlakte van ruim 110 hectare moet

tegendruk geven aan de noordwestzijde van het Bargerveen. Daar liggen grote potenties voor herstel van veengroei. De inrichting zal voornamelijk uit grondwerk bestaan, waardoor de grondwaterstand tot aan het maaiveld komt. Een deel van het gebied is al in particulier beheer met bos aangeplant. Om vaart te maken is reeds een LESA opgesteld en een inrichtingsplan in de maak. De uitvoering is binnen een paar jaar te realiseren. Als restantmaatregel van het project 'Emmen-Zuid' moet er nog een waterloop worden verlegd. Andere werkzaamheden die nodig zijn gaat het deels om vernatting en deels om bosaanleg.

BUFFER WEST (2DE FASE) - BARGERVEEN

De buffer West is al enige jaren geleden ingericht, maar hydrologisch onderzoek heeft uitgewezen dat het Bargerveen ook daar extra natte buffers nodig heeft. Hier wordt ook nieuwe natuur aangelegd in de vorm van een watervoerende slenk die vanuit buffer Noordwest gevoed wordt en via de bufferzone Weiteveen afvoert naar de buffer Zuid. Ambitie is om deze

VLONDERPAD WEITEVEEN,
BARGERVEEN

buffer zoveel mogelijk met gebiedseigen water te voeden. Om die reden is versneling gewenst. Doelen van de inrichting - vooral grondwerk - die vervolgens in gang kan worden gezet, zijn buffering, wateropvang en een natuurlijke ontwikkeling van de randzone ten behoeve van Natura 2000-doelsoorten zoals grauwe klauwier, paapje en roodborsttapuit waarvoor in het hoogveen gebied onvoldoende ruimte is.

BUFFER ZUID - BARGERVEEN

Het gaat hier om een nieuw, 220 hectare groot gebied van ruim vier km lang en een halve km breed. Van alle buffers die het watersysteem voor het Bargerveen ondersteunen, is dit de grootste en de belangrijkste. Het Natuurpact voorziet in aankoop en inrichting als kruidenrijk grasland. Maar met dit doel blijkt het Bargerveen niet geholpen. Voor de meest optimale hydrologische ondersteuning van het Bargerveen, dus zonder negatieve effecten naar buiten de buffer, zal een wateroppervlak ontstaan van ongeveer negentig procent open water met een behoorlijke diepte. De extra hydrologische maatregelen die hier moeten worden getroffen, zijn dus van essentieel belang voor de instandhouding van het hele gebied. Verschillende inrichtingsmaatregelen kunnen, in afstemming met gebiedspartijen en in combinatie met natuurdoelen en kansen voor recreatief gebruik worden getroffen:

- Aanleg van vier compartimenten met elk een apart waterpeil, die via een uitgebalanceerd systeem functioneren in zowel de afvoer- als de aanvoersituatie en de veenbasis over een lengte van 4,5 km nathouden.
- Aanleg van ten minste 15 km kade, inclusief de benodigde kunstwerken om de waterpeilen en de aanvoer te regelen.
- Verleggen in zuidelijke richting van een weg langs het Bargerveen, waardoor de overgang tussen buffer en Bargerveen een zo natuurlijk mogelijke vorm kan krijgen.

OOSTEINDSCHEVEEN

In het Oosteindscheveen vinden aanvullende maatregelen plaats voor de bestaande natuur. In dit gebied wordt nog één inliggend perceel verworven en ingericht met middelen uit het natuurpact, maar wordt in het gehele gebied met Programma Natuurgelden de verdroging van de veengronden en natte heide tegengegaan. Ook elders in het deelgebied zullen maatregelen genomen worden om resterende hoogveenvegetaties en vochtige heide duurzaam te behouden.

RELATIE MET DUITSLAND

De huidige maatregelen uit het Programma Natuur hebben geen invloed op het grondgebied van de Bondsrepubliek Duitsland. Met de Duitse

partners is overigens regelmatig georganiseerd contact over diverse zaken rond natuurbeheer, recreatie en meer waarbij maatregelen aan de Drentse kant van de grens worden doorgesproken.

MEERWAARDE VAN HET MAATREGELENPAKKET

Met name in het Bargerveen wordt als sinds jaar en dag gewerkt aan

natuurherstel. Dit heeft al geleid tot mooie resultaten. Het pakket dat nu voorlicht zal deze resultaten duurzaam versterken zodat vooral het habitattypen Actief hoogveen de ruimte krijgt om zich verder over het gebied te ontwikkelen. Ook voor de heischrale graslanden en vele bijzondere soorten van heide en veen ziet de toekomst er beter uit dankzij de voorgenomen maatregelen.

Begroting van de te verwachten kosten

Categorie maatregel	Aantal ha's	Kosten	Prio 1 aanvullend
A. Verbetering kwaliteit natuurgebieden	288	€ 102.850	€ 2.776.950
B. Hydrologische verbetering	2.818	€ 11.879.175	€ 2.211.275
C. Versnelling verwerving en optimalisering inrichting	310	€ 1.104.840	€ 368.280
D. Maatregelen in de overgangszones			
E. Overige			
Uitvoeringskosten (15%)		€ 2.309.447	€ 945.266
Totaal		€ 15.396.312,25	€ 6.301.770,75

STRUIKHEIDE

DRENTSCHE AA

Natura 2000-gebied Drentsche Aa is een uitzonderlijk gaaf gebleven beekdalgebied. Elf beken vormen samen het stroomgebied van de Drentsche Aa. Het Amerdiep en het Andersche Diep en verder stroomafwaarts het Gastersche Diep, Schipborgsche Diep en Westerdiep zoeken kronkelend hun weg in dit Nationaal Park Drentsche Aa, dat van het brongebied in het Hart van Drenthe tot de benedenloop ten zuiden van de stad Groningen 34.000 hectare groot is.

De verschillende natuurterreinen die hier aaneengeregen liggen, onderscheiden zich nationaal en internationaal in soortendiversiteit, aanwezigheid van natuurlijke processen en schaalgrootte. De kernkwaliteiten landschap, natuur, cultuurhistorie, rust, archeologie en aardkundige waarden worden in samenhang behouden, ontwikkeld en versterkt. Met boeren in de esdorpen wordt actief gezocht naar verdienmodellen die zich goed laten verbinden met een robuust natuur- en watersysteem. Zo wordt tegelijkertijd bijgedragen aan behoud en versterking van het karakteristieke landschap en aan instandhouding en versterking van topnatuur zoals dotterbloemhooilanden, moerasbossen, trilvenen en blauwgraslanden.

ICARUSBLAUWTJE

Natura 2000-gebied de Elperstroom, onderdeel van het beekdalsysteem van de Drentsche Aa, is een beekdalreservaat op de westflank van de Hondsrug. Belangrijke Natura 2000-doelen zijn behoud en ontwikkeling van kalkmoeras, blauwgrasland en heischrale graslanden. Vanwege de zeer rijke vegetaties is het gebied al in de jaren vijftig aangewezen tot reservaat.

Aan de zuidwestrand van het stroomgebied van de Drentsche Aa ligt het door Defensie beheerde Natura 2000-gebied Witterveld, een van de zeldzame hoogveengebieden in Nederland die nog een intacte overgangszone naar een zandrug heeft en functioneert als een van de brongebieden van de Drentsche Aa. Op de flank van het Witterveld liggen goed ontwikkelde hoogveenbossen die op deze schaal alleen hier nog voorkomen in Nederland.

In het deelgebied liggen meerdere waardevolle natuurgebieden waar stikstofdepositie een probleem vormt. Voorbeelden zijn het Drouwenerzand (Natura 2000), de omvangrijke bossen van Hart van Drenthe, vol vennen en veentjes, en de waardevolle bossen op de Hondsrugflank. Ook in deze gebieden werken we aan kwaliteitsverbetering van de natuur door het toepassen van op herstel gerichte maatregelen. Hierdoor zullen onder meer stuifzanden, jeneverbesstruwelen en heischrale graslanden in kwaliteit toenemen.

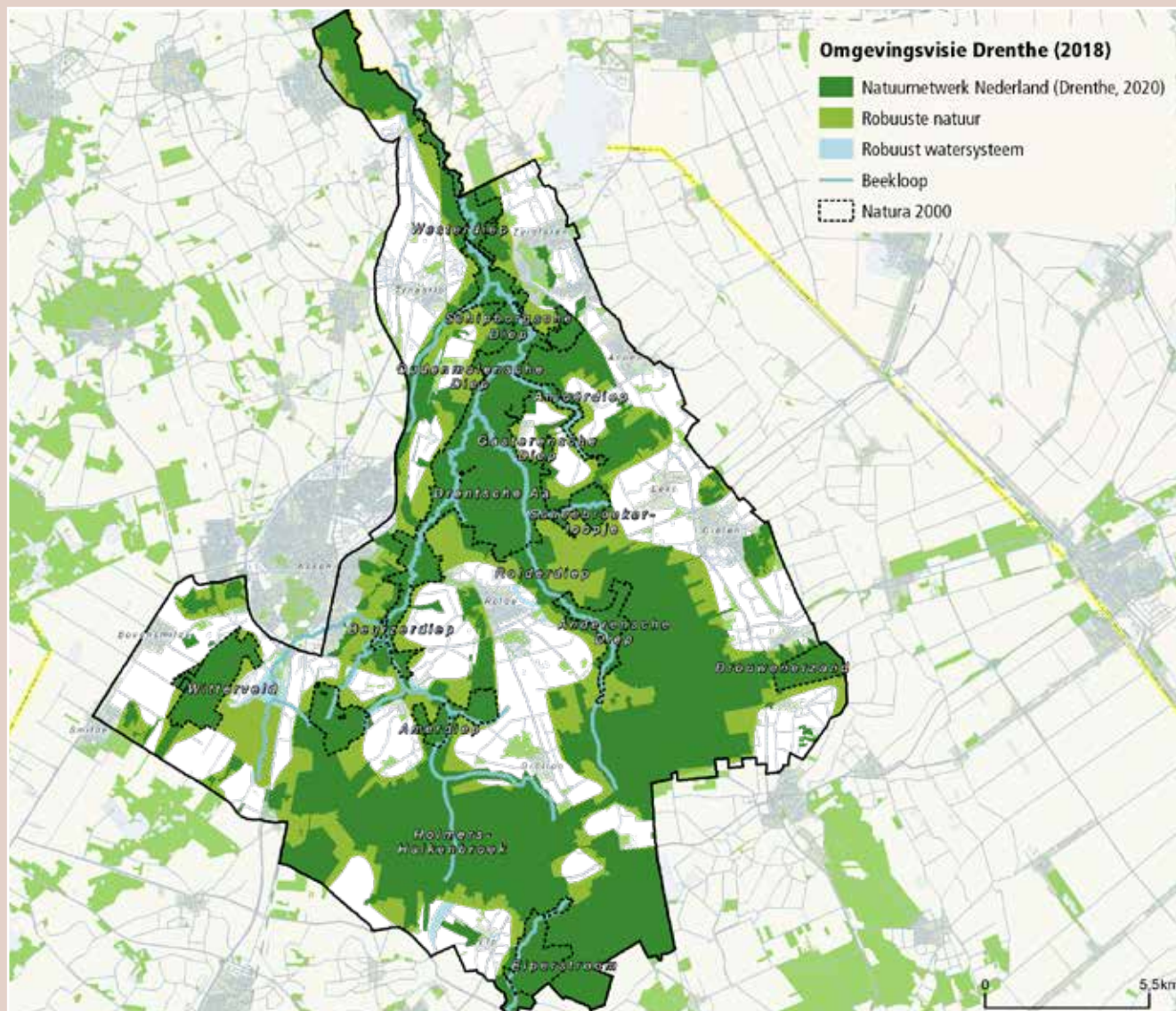
WITTERVELD

STIKSTOFGEVOELIGE NATUUR

In het deelgebied Drentsche Aa komen zowel binnen de Natura 2000-gebieden als het NNN Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) habitattypen en -soorten voor.

- **Stuifzandheiden met struikhei** (H2310) – Zowel in delen van het Drentsche Aa-gebied als in het Drouwenerzand over grote oppervlaktes aanwezig. Door de stikstofdepositie staat dit type onder grote druk.
- **Binnenlandse kraaiheibegroeiingen** (H2320) – Met name in het Drouwenerzand aanwezig.
- **Zure vennen** (H3160) – Verspreid over het gebied liggen tal van vennen waarvan sommige tot dit habitattype behoren. Deze elementen zijn erg kwetsbaar voor vermessing en verzuring onder invloed van stikstof.
- **Vochtige heiden** (H4010) – Met name aan de randen van het Balloërveld en in Eexterveld liggen soortenrijke vochtige heiden, die veel last hebben van te veel stikstofdepositie.

- **Droge heiden** (H4030) – In de Zeegser Duinen, in het Balloërveld, het Witterveld en het Drouwenerzand liggen droge heiden met nog rest-populaties van bedreigde soorten zoals de heivlinder. Door de stikstofdepositie staat dit type onder grote druk.
- **Jeneverbesstruwelen** (H5130) – Dit type komt op kleine schaal voor zoals in Kampsheide.
- **Heischrale graslanden** (H6230) – Verspreid over het deelgebied, met name in de Elperstroom en het Eexterveld, komen belangwekkende heischrale graslanden voor. Deze hebben ernstig te leiden van stikstofdepositie in combinatie met verdroging.
- **Blauwgraslanden** (H6410) – Vooral in de Elperstroom en het Eexterveld liggen zeer belangrijke blauwgraslanden die sterk te leiden hebben van stikstofdepositie en verdroging. De maatregelen zullen leiden tot herstel van deze bijzondere Drentse vertegenwoordigers van dit habitattype.
- **Actieve Hoogvenen** (H7110A & H7110B) – Binnen het deelgebied liggen niet alleen een aantal bosveentjes, maar ook komt het hoogveen op landschapsschaal Witterveld voor. Dit betreft een van de weinige voorbeelden van overgangszones van Actief hoogveen naar een beekdal en naar diverse heidevegetaties. Het gebied staat onder grote druk vanwege de stikstofdepositie en verdroging, met name doordat het gebied deels direct grenst aan intensieve landbouw.
- **Overgangs- en trilvenen** – In het stroomdal van de Drentsche Aa liggen enkele complexen met dit type. Deze zijn sterk bedreigd door verzuring en verdroging.
- **Kalkmoeras** (H7230) – Het Elperstroomgebied is bekend vanwege het soortenrijke kalkmoeras met o.a. vleeskleurige orchis. Helaas is dit type zeer sterk bedreigd door verdroging.
- **Beuken-eikenbossen met hulst** (H9120) – In het deelgebied komen enkele zeer waardevolle oude voorbeelden van dit type voor, o.a. in het Amerbos.
- **Oude eikenbossen** (H9190) – Verspreid door het hele deelgebied liggen tal van bossen die tot dit en het vorige type behoren waarvan de kwaliteit is verminderd door atmosferische depositie en verdroging waardoor de soortensamenstelling is verarmd.
- **Hoogveenbossen** (H91D0) – In het Natura 2000-gebied Witterveld komt een aanzienlijke oppervlakte van dit bostype voor, waardoor dit gebied voor dit type van uitzonderlijk groot belang is. Tegelijkertijd zorgen de stikstofdepositie en de verdroging voor problemen.

BELANGRIJKE VHR-SOORTEN

Kamsalamander, Kleine modderkruiper, Grote modderkruiper, Rivierprik, Bever, Gevlekte witsnuitlibel

REEDS GEREALISEERD

In de drie Natura 2000-gebieden binnen het deelgebied zijn al stevige aanzetten gegeven tot natuurherstel. Voorbeelden zijn de lokale verbetering van de waterhuishouding in deelgebieden van de Drentsche Aa en Elperstroom, herinrichting van de heischrale graslanden in het Witterveld, herontwikkeling van natuur in voormalige landbouwgebieden in het Drentsche Aa-gebied en, als pilot, de beekbodemverhoging in het Anloërdiepje.

MAATREGELENPAKKET

DRENTSCHE AA (NATURA 2000)

Uitgangspunt bij de (versnelde) realisatie van noodzakelijke maatregelen is dat telkens goed wordt gekeken naar de samenhang op systeemniveau. Staatsbosbeheer heeft in 2015 de visie 'Drentsche Aa bij de tijd - visie van Staatsbosbeheer op ontwikkeling en beheer in de 21e eeuw' gepubliceerd, die uitgaat van een geïntegreerde benadering van het landschap. De huidige kwaliteit van het landschap is daarbij het vertrekpunt. Een belangrijk aandachtspunt is bijvoorbeeld infiltratie in de hoge gebieden en de invloed daarvan op de waterkwaliteit. Voor versnellingsmaatregelen op de kortere termijn laat de visie zich uitstekend hanteren als basis voor prioritering.

In verschillende beken in het stroomdal kunnen versneld maatregelen worden

getroffen ten behoeve van hydrologische optimalisatie, waaronder:

Deurzerdiep: Door het beekdal en de natuurlijke loop van beide diepen te herstellen, is een natuurlijke waterberging ontstaan waardoor het aangrenzende stedelijk gebied (Assen) de voeten drooghoudt. Ook ecologische omstandigheden zijn verbeterd. Echter in een deel van het Deurzerdiep is de watergang nog te smal en te diep, met in natte tijden een wateroverschot als gevolg, en in droge tijden een watertekort.

Gastersche Diep - Scheebroekerloopje: het Scheebroekerloopje, een van de kleinste beken van de Drentsche Aa, ontspringt in de stroeten (oorsprongsgebied in de heide) op het Eexterveld en stroomt via het Rolderdiep naar het Gastersche Diep. Karakteristiek in het beekdal zijn houtwallen rond hooilandjes. In het Eexterveld liggen zeer waardevolle en soortenrijke blauw- en heischrale graslanden. Dit deelgebied zorgt voor oponthoud in de realisatie van doelen in het hele Drentsche Aa-gebied. Door snel van start te gaan met herstel en gedeeltelijke herinrichting van de bovenloop en haar omgeving op het Eexterveld, kan deze blokkade worden opgeheven.

Anloërdiepje: kenmerkend voor dit beekdal zijn de hooilandjes die als groene kamers tussen houtwallen liggen. In het voorjaar kleuren de groenlanden langs de beek paars van de brede orchis.

DROUWENERZAND

PAAPJE

ANDERSE DIEP

Van alle kanten stroomt vanuit slootjes nog kwelwater het natuur- en watersysteem in. Op basis van hydrologisch onderzoek kunnen maatregelen worden getroffen als verondieping of demping, omhoog brengen van duikers en het omleggen van een waterleiding om het gebied hydrologisch optimaal te laten functioneren.

Het beekdal van het Oudemolensche Diep en Schipborgsche Diep behoort met haar hoge steilwanden, vele meanders en dotterbloemhooilanden tot de kroonjuwelen van het Nationaal Park Drentsche Aa. In een van de deelgebieden kan de drainerende werking van een plas worden opgeheven en elders liggen kansen voor ontwikkeling en herstel van heide, heischraal grasland en bloemrijke hooilanden.

ELPERSTROOM (NATURA 2000)

Herstel van het hydrologisch systeem leidt tot betere inrichting van slenken en overgangen van hogere gronden naar het beekdal in de boven- en middenloop van de Elperstroom. Dat leidt op haar beurt tot herstel van blauwgraslanden en kalkmoeras. Ook biedt het gebied ruimte voor natuurlijke bosontwikkeling. Door de aan het gebied toegewezen Sense of Urgency is het noodzakelijk om op korte termijn stappen te zetten die leiden tot duurzaam herstel.

WITTERVELD (NATURA 2000)

Recent hydrologisch onderzoek heeft uitgewezen hoe de waterhuishouding op korte termijn in detail kan worden verbeterd. Vast staat dat demping van sloten en greppels nodig is om verdere verdroging tegen te gaan en om met systeemherstel te kunnen starten. Onder andere de pingoruïne, een van de gaafste van Nederland en een belangrijke hoogveen kern bovendien, heeft daar groot belang bij. Van historische waarde is ook een oude tankgracht. De instabiele waterhuishouding die deze watergang veroorzaakt, kan worden opgelost door een deel ervan te dichten met niet-doorlatend materiaal en een ander deel te compartimenteren om drainage tegen te gaan.

OVERIGE MAATREGELEN

De volgende maatregelen kunnen de komende paar jaar worden gerealiseerd:

- In een aantal terreinen is het wenselijk dat de ecologische ambities worden verhoogd. Hier liggen grote kansen voor robuuste natuur, bijvoorbeeld waar het om kwelafhankelijke doorstroomvenen gaat.
- Voor alle heidevelden in het Drentsche Aa-gebied is intensivering van beheer nodig, onder andere vanwege de stikstofuitstoot vanaf aangrenzende autowegen.

- Verspreid over het gebied liggen kleine, maar vanuit het perspectief van behoud van biodiversiteit zeer waardevolle stikstofgevoelige natuur-gebiedjes zoals vennen en veentjes die nog moeten worden ingericht.

MEERWAARDE MAATREGELEN-PAKKET

Het bovengenoemde pakket aan maatregelen zal leiden tot meer robuuste natuur in de stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden en de overige natuur-gebieden. De uit te voeren landschaps-ecologische systeemanalyses geven meer inzicht welke maatregelen gericht nodig zijn om de kwaliteit van de aanwezige natuur een nieuwe impuls te geven. Door ecohydrologische verbetermaatregelen in al bestaande natuur uit te

voeren versterken we de biodiversiteit en het beekmilieu, is er een afname van piekafvoeren en droogteschade in de landbouw in droge jaren.

De maatregelen hebben direct effect op het hele Natura 2000-gebied Drentsche Aa, een uitzonderlijk gaaf gebleven beekdalgebied is. Elf beken vormen samen het stroomgebied van de Drentsche Aa. Met de maatregelen wordt tegelijkertijd bijgedragen aan behoud en versterking van het karakteristieke landschap en aan instandhouding en versterking van topnatuur zoals dotterbloemhooilanden, moerasbossen, trilvenen en blauwgraslanden. Daarnaast profiteren ook andere Natura 2000-gebieden en natuur in de NNN van de diverse maatregelen.

Begroting van de te verwachten kosten

Categorie maatregel	Aantal ha's	Kosten	Prio 1 aanvullend
A. Verbetering kwaliteit natuurgebieden	86	€ 347.119	€ 514.250
B. Hydrologische verbetering	1.656	€ 3.005.791	€ 5.273.634
C. Versnelling verwerving en optimalisering inrichting	1019	€ 2.659.026	€ 886.342
D. Maatregelen in de overgangszones			
E. Overige			
Uitvoeringskosten (15%)		€ 1.060.929,89	€ 1.177.804,55
Totaal		€ 7.072.865,94	€ 7.852.030,31

HUNZE

In 1995 presenteerden Het Drentse Landschap, Het Groninger Landschap en het Wereldnatuurfonds de eerste Hunzevisie, gericht op terugkeer van een zo natuurlijk mogelijk beekdal. Twintig jaar later verscheen de Hunzevisie 2030, waarin is gekozen voor een meer integrale benadering van het stroomdal: op het schaalniveau van Groningen en Drenthe en in samenhang met de Waddenzee, de Hondsrug en de Veenkoloniën. Speerpunten zijn (1) een natuurgebied van nationale allure, (2) een robuust en waterbestendig watersysteem, (3) driesterrenkwaliteit zorgt voor nieuwe economie, (4) CO₂-vastlegging en duurzame energie als nieuwe impuls voor het gebied.

Dankzij allerlei natuurontwikkelingsprojecten in de afgelopen jaren ligt tussen de brongebieden bij Exloo en Odoornerven en de stad Groningen nu 3.000 hectare nieuwe natuur. De Hunze

ontwikkelt zich stap voor stap tot een vrij kronkelende beek omgeven door soortenrijke moerassen, natte graslanden, kleddernat broekbos en kwelafhankelijke hooilanden, met prachtige overgangen naar de relatief hooggelegen Hondsrug. Grote zilverreigers, bevers en witwangsters zijn nieuwe soorten in het gebied en ook de otter is terug. Het beekdal heeft bovendien een belangrijke functie als waterbergingsgebied.

Naast het Hunzedal herbergt dit deelgebied nog een paar mooie natuurgebieden. Zo liggen er op de Hondsrug de boswachterijen Odoorn en Exloo met de heideterreinen Schapenpark en het Molenveld. En tussen Odoorn en Valthe ligt het Zuiderveld met een van de grootste knoflookpaddenpopulaties in Nederland.

KNOLLATHYRUS

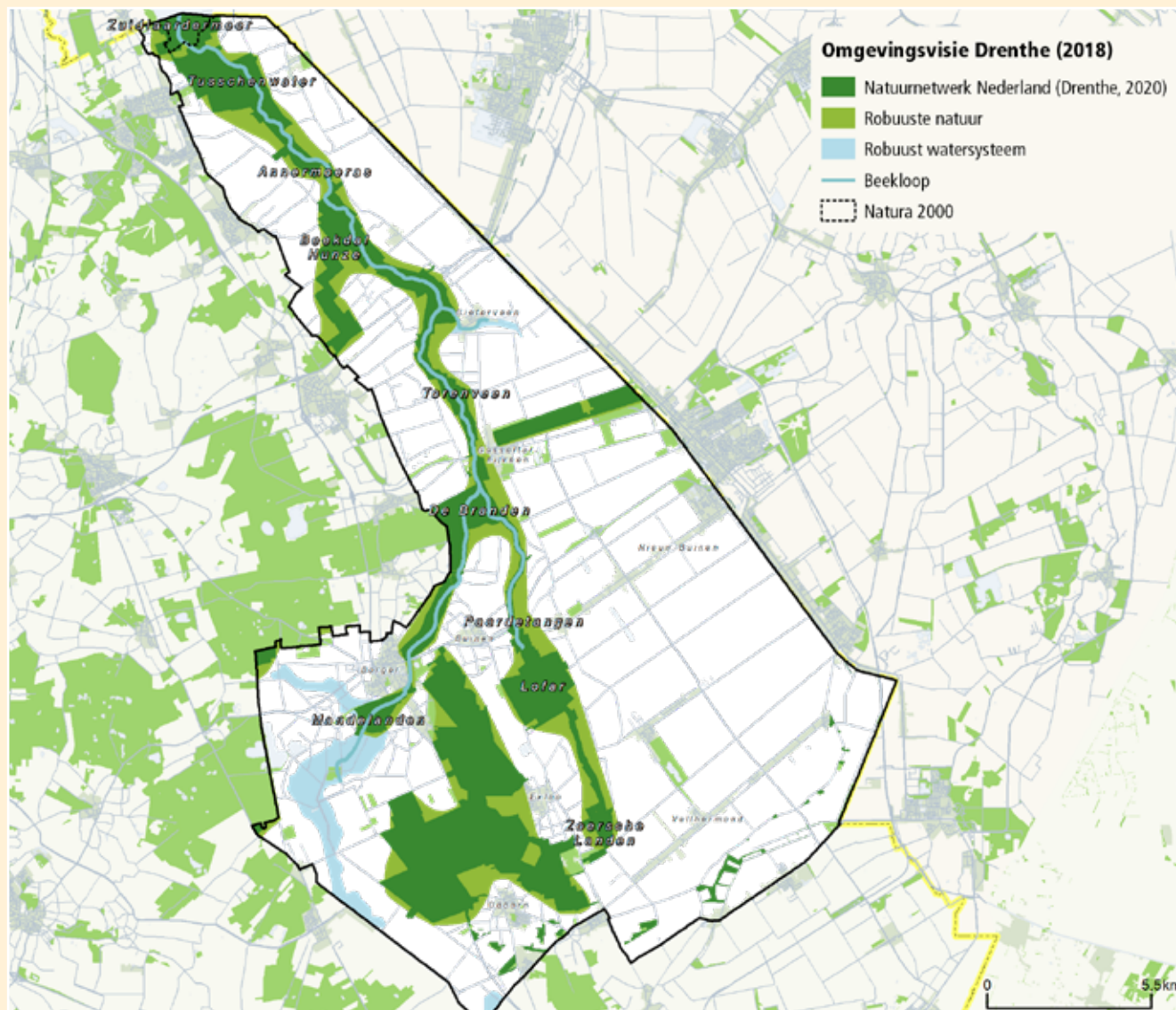
KNOFLOOKPAD >

STIKSTOFGEVOELIGE NATUUR

In het deelgebied de Hunze komen stikstofgevoelige Vogel- en Habitat-richtlijn (VHR) habitattypen en -soorten voor.

- **Vochtige heiden** (H4010) – Dit type komt op kleine schaal voor op de Hondsrug op keileembodems zoals in het Molenveld. Stikstofdepositie en verdroging zijn belangrijke knelpunten.
- **Droge heiden** (H4030) - De meeste heides in dit deelgebied behoren tot dit type. Stikstofdepositie heeft hier geleid tot een snelle vergrassing van sommige gebieden.
- **Heischrale graslanden** (H6230) – In de Odoornerdennen komt een van de meest soortenrijke voorbeelden van dit type voor. Het gebied heeft te maken met verzuring onder invloed van stikstofdepositie.

- **Actieve hoogvenen** (H7110B) – Verspreid op de Hondsrug liggen een klein aantal veentje met dit type zoals in de boswachterij Odoorn. Stikstofdepositie en verdroging zijn belangrijke knelpunten waardoor de soortensamenstelling is verarmd.
- **Beuken-eikenbossen met hulst** (H9120) – Op de Hondsrug komen een aantal belangwekkende oude bossen voor van dit type, vaak in combinatie met Oude eikenbossen. Voorbeelden zijn te vinden bij Buinen en Exloo.
- **Oude eikenbossen** (H9190) – Deze bossen komen lokaal op de Hondsrug voor en zijn gevoelig voor verzuring.

BELANGRIJKE VHR-SOORTEN

Knoflookpad, kamsalamander, knollathyrus, kleine schorseneer en valkruid

REEDS GEREALISEERD

In het deelgebied zijn al stevige aanzetten gegeven tot natuurherstel. Voorbeelden zijn de herinrichting van grote delen van het Hunzedal waar al op onderdelen robuuste natuur is ontstaan. Ook zijn er lokaal op de Hondsrug al maatregelen genomen die tot enig herstel hebben geleid. Voorbeelden zijn het gedeeltelijke herstel van het knoflookpaddengebied en de nieuwe natuur tussen Odoornerdennen en Zuiderveld.

MAATREGELENPAKKET

Voor de aanpak van het Hunzedal en omgeving is een onderverdeling naar projectgebieden gemaakt. De maatregelen die hier op korte termijn in gang kunnen worden gezet, zijn zeer uiteenlopend van karakter. De meest aansprekende voorbeelden worden hieronder toegelicht:

ZUIDLAARDERMEER - HUNZEDAL

Revitalisatie van rietoevers in het Drentse en Groningse deel. Grond moet worden afgeplagd om het land te verlagen en natter te maken. Dit terugzetten van successie is nodig om het leefgebied van

moerasvogels als de roerdomp, grote karekiet, baardman en snor te vergroten. Over de maatregelen is regelmatig contact met de buurprovincie Groningen en met de beheerders van Het Groninger Landschap en Het Drentse Landschap.

NOORDMA - HUNZEDAL

In dit deelgebied liggen hoofdgasleidingen die de mogelijkheden voor het realiseren van hoogwaardige natuur (moerasgebied) en waterberging sterk beperken. Er wordt overleg gevoerd met de Gasunie over de mogelijkheden om de gasleidingen veilig in te passen in het inrichtingsplan. Door de hoge urgentie van de leidingen zijn er strenge veiligheidseisen die het werk zeer kostbaar maken. In het daartoe benodigde grondwerk kan gelijk ook de aanleg van een kade voor waterberging worden opgenomen; er kan werk met werk worden gemaakt. Zo kan substantiële meerwaarde aan het gebied worden toegevoegd.

BREEVENEN

BREEVENEN - HUNZEDAL

Op de flanken van de Hondsrug ligt een groot drinkwaterwingebied van de Waterleidingmaatschappij Drenthe. Dit gebied functioneert nog niet zoals het zou moeten, terwijl het wel potentie voor bijzondere kwelafhankelijke soorten heeft. Door aanleg van extra slenken, peilaanpassingen en plaatsen stuw wordt de kwaliteit van de natuur versterkt. De maatregelen leiden bovendien tot het extra vasthouden van kwelwater. Een hydrologisch onderzoek geeft inzicht in de locatie van de benodigde maatregelen.

KNOFLOOKPAD - MOLENVELD/ ZUIDERVELD

Ten behoeve van habitatrichtlijnsoorten zoals de knoflookpad zijn op de Hondsrug extra maatregelen gewenst die het duurzaam behoud van deze bedreigde soorten waarborgen in samen-

hang met het leefgebied van de soort. Het gaat onder andere om het vergroten van kleine poeltjes, het aanleggen van nieuwe poelen, visvrij maken van wateren, creëren van landhabitat, etc. De maatregelen pakken ook gunstig uit voor andere bedreigde soorten zoals de knollathyrus en de kleine schorseneer.

MEERWAARDE MAATREGELEN- PAKKET

Het bovengenoemde pakket aan maatregelen zal leiden tot meer robuuste natuur in de stikstofgevoelige Natura 2000 en NNN-gebieden. Door verbetermaatregelen in reeds bestaande natuur uit te voeren versterken we de kwaliteit van onder andere het Zuidlaardermeer, droge heidegebieden op de Hondsrug en kwelafhankelijke vegetaties op de flanken van de Hondsrug.

LOFAR

Begroting van de te verwachten kosten

Categorie maatregel	Aantal ha's	Kosten	Prio 1 aanvullend
A. Verbetering kwaliteit natuurgebieden	198	€ 1.897.583	€ 82.280
B. Hydrologische verbetering	844	€ 4.114.000	€ 102.850
C. Versnelling verwerving en optimalisering inrichting	864	€ 2.734.081	€ 911.360
D. Maatregelen in de overgangszones			
E. Overige			
Uitvoeringskosten (15%)		€ 1.543.352,35	€ 193.498,28
Totaal		€ 10.289.015,69	€ 1.289.988,56

VALKRUID

KEIENDREMPEL TORENVEEN

NIEUWE DROSTENDIEP

GEESERSTROOM

DE KLENCKE

GEESERSTROOM

In het stroomgebied van het Nieuwe Drostendiep tussen Coevorden, Oosterhesselen en Sleen werken provincie en gebiedspartners al samen aan natuurontwikkeling. Binnen dit gebied zijn al belangwekkende natuurgebieden behouden of ontwikkeld zoals het gebied Geeserstroom en het esdorpenlandschap rond Orvelte. Vanuit het bredere perspectief van de hier aanwezige beekdalen zal sterker worden ingezet op het zoveel mogelijk herstellen van de oorspronkelijke bovenloop van de beken. Opgaven die horen bij de Kaderrichtlijn Water en het NNN worden reeds gecombineerd gerealiseerd.

Intensivering is nodig om de hele stroomgebieden klimaatbestendig te kunnen inrichten; bij wateroverlast kan water worden vastgehouden en bij droogte kan water worden afgegeven. Het deelgebied De Broeklanden van het Drostendiep is aangewezen als waterbergingsgebied. Door herinrichting kunnen diverse hydrologische knelpunten worden opgelost. Het doel is de ontwikkeling van vochtige, soortenrijke hooilanden en andere vormen van beekdalnatuur met haar karakteristieke flora en fauna.

AALSCHOLVER

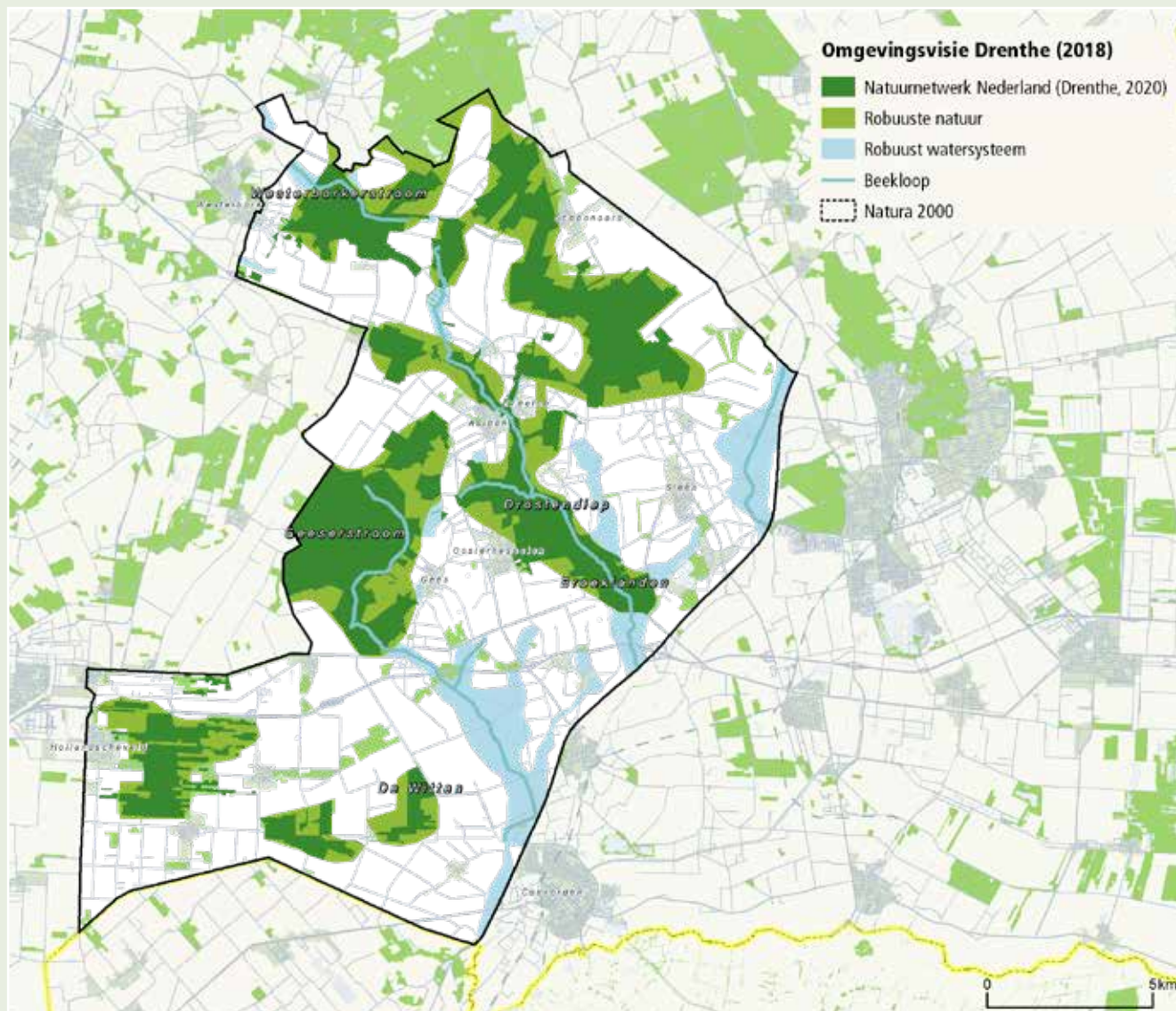
DE KLENCKE

STIKSTOFGEVOELIGE NATUUR

In het deelgebied Nieuwe Drostendiep komen binnen het NNN stikstof-gevoelige Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) habitattypen en -soorten voor.

- **Stuifzandheiden met struikheide** (H2310) – Lokaal zoals in het Reijntjesveld en het Orvelterzand komen enkele voorbeelden van dit type voor met interessante soorten als kleine wilde tijm. Tegelijkertijd is verarming opgetreden voor stikstofdepositie.
- **Zure vennen** (H3160) – In het hele deelgebied, maar met name in de boswachterij Sleenerzand en rond Orvelte liggen voorbeelden van zure vennen. Ook hier vormt de stikstofdepositie een belangrijk knelpunt.
- **Vochtige heiden** (H4010) – Op kleine schaal komen vochtige heide voor zoals in de boswachterijen Gees en Sleenerzand, bijvoorbeeld rond vennen. Ook op landgoed De Klencke komt vochtige heide voor. Stikstofdepositie en verdroging zijn belangrijke knelpunten.

- **Droge heiden** (H4030) – In heidegebieden als het Orvelterzand en de Hooge Stoep, maar ook verspreid in kleinere natuurgebieden komen voorbeelden van dit type voor. Stikstofdepositie heeft gezorgd voor verarming van de soorten-samenstelling.
- **Jeneverbesstruwelen** (H5130) – Met name in de boswachterij Sleenerzand en bij Orvelte liggen enkele fraaie jeneverbesstruwelen.
- **Heischrale graslanden** (H6230) – Op kleine schaal komen aansluitend op diverse heidevegetaties heischrale graslanden voor. Stikstofdepositie en verdroging zijn belangrijke knelpunten.
- **Actieve hoogvenen** (H7110B) – In veel kleine veentjes in de boswachterij Sleenerzand en Gees, maar ook rond Orvelte en in het Orvelterzand liggen goede voorbeelden van dit type. Verdroging gecombineerd stikstofdepositie heeft een negatief effect op deze venen.
- **Beuken-eikenbossen met hulst** (H9120) – In het beekdal van de Westerborkerstroom liggen bij Orvelte enkele van de oudste bossen van Drenthe die tot dit type behoren.
- **Oude eikenbossen** (H9190) – Met name rond diverse essen liggen oude boscomplexen die tot dit type behoren zoals bij Orvelte. Met name dit bostype is gevoelig voor de effecten van stikstofdepositie.

GEESERSTROOM

REEDS GEREALISEERD

Lokaal zijn al diverse maatregelen uitgevoerd zoals in het gebied Geeserstroom, De Klencke en rond Orvelte. Deze maatregelen zijn echter onvoldoende gebleken om de natuur voldoende weerbaar te maken tegen verzuring vanwege atmosferische depositie en verdroging.

MAATREGELENPAKKET DE KLENCKE

Aan de zuidzijde van landgoed de Klencke ligt het Klenckerveld bestaande uit heide en grasland. Het gebied wordt nog ontwaterd door een sloot die erlangs loopt en dat zorgt voor verdroging van de heide. Maatregelen

zijn gericht op het oplossen van dit probleem en op inrichting van al door Natuurmonumenten verworven landbouwgrond tot vochtige heide. Hier valt veel winst te behalen ten behoeve van stikstofgevoelige natuur.

Aan de noordzijde van de Klencke ligt het beekdal van het Drostendiep. Het deelgebied de Kerkhorsten is ingericht, maar sloten en een leiding zijn nog te diep; verdroging is nog niet voldoende aangepakt. In de interne waterhuishouding zijn aanvullende maatregelen nodig, zoals het verondiepen van de kerkhorstenleiding, ter verbetering van het beekdalsysteem.

BEEKDAL ROND ORVELTE

Aan de rand van Orvelte, in het beekdal van de Westerborkerstroom liggen kansen om het landschap rond twee zeer oude boskernen te herstellen. Dat kan worden gedaan door aanplant van meer bos en herstel van de waterhuishouding.

DE WITTEN

In het geïsoleerde natuurgebied De Witten liggen hoogveenrestanten die de status van cultuurhistorisch waardevol monument met grote natuurwaarde hebben. Rondom het hoogveen zijn veenkades aangelegd, maar als gevolg van externe verdroging lukt het niet meer om waterpeilen

op niveau te houden en dreigen de kades te scheuren. Vervanging van veenkades door leemkades is nodig en dat kan op korte termijn door beheerder Staatsbosbeheer worden uitgevoerd.

SLEENERZAND

In deze boswachterij met stikstofgevoelige hoogveenvennen zijn al hydrologische maatregelen getroffen, gericht op het tegengaan van ontwatering. Demping van nog meer sloten is wenselijk en draagt bij aan verdere vergroting van de infiltratiefunctie van het gebied; de grondwatervoorraad neemt toe.

MEPPER HOOILANDEN

GEESERSTROOM

GEESERSTROOM EN BOSWACHERIJ GEES

In het gebied Geeserstroom werken we aan herstel van een oorspronkelijk beekdal grenzen aan het omvangrijke bos- en heidegebied van de boswachterij Gees met ruimte voor doorstroommoerassen, schrale graslanden, structuurrijke heide en waardevolle gradiënten. Op basis van een systeem-analyse en analyse van peilbuisgegevens van drie gebiedspartners kan begin 2021 worden vastgesteld welke hydrologische verbeteringen nog mogelijk zijn in relatie tot de streefbeelden.

MEERWAARDE MAATREGELEN-PAKKET

De beoogde aanpak geeft zicht op herstel van grootschalige beekdal-systemen in relatie met omliggende bos- en heidegebieden. Hierdoor ontstaan robuuste natuurgebieden die beter opgewassen zijn tegen invloeden van buitenaf zoals stikstofdepositie en klimaatverandering. Bovendien zijn de maatregelen afgestemd op behoud en versterking van het oude Drentse cultuurlandschap waarin natuur, biodiversiteit en historie nauw verweven zijn.

Begroting van de te verwachten kosten

Categorie maatregel	Aantal ha's	Kosten	Prio 1 aanvullend
A. Verbetering kwaliteit natuurgebieden	77	€ 200.558	€ 565.675
B. Hydrologische verbetering	1.822	€ 6.027.010	€ 3.085.500
C. Versnelling verwerving en optimalisering inrichting	231	€ 865.020	€ 288.340
D. Maatregelen in de overgangszones			
E. Overige			
Uitvoeringskosten (15%)		€ 1.251.633	€ 695.209
Totaal		€ 8.344.220,50	€ 4.634.723,50

NOORDWEST-DRENTHE

A landscape photograph of a wetland in Noordwest-Drenthe. The foreground is filled with tall, golden-brown reeds. In the middle ground, there is a body of water with several small islands of reeds. The background shows a flat landscape with a line of trees under a dramatic, cloudy sky. The text "NOORDWEST-DRENTHE" is overlaid in large white letters.

WEIDEBEEKJUFFER

Noordwest-Drenthe ligt op de overgang van het Drents Plateau naar de natte veengebieden van De Onlanden en het Leekstermeer. Drents water stroomt via de beken van het Eelder- en Peizerdiep noordwaarts richting het Reitdiep. Noordwest-Drenthe kenmerkt zich door een aantrekkelijke afwisseling van unieke natuur en cultuurlandschappen zoals het esdorpenlandschap, de waardevolle potkleibossen bij Roden en het ontginningslandschap met wijken en vaarten rond Veenhuizen.

Met 2.500 hectare is Natura 2000-gebied Fochteloërveen een van de grootste en best bewaarde hoogveengebieden in Nederland. Hier is een pakket van maatregelen in uitvoering gebracht om in het veen meer water vast te houden. Doel is om het gebied te behouden als een uniek en vrijwel boomloos veengebied waar typische veenplanten leven, zoals veenmossen, kleine veenbes en eenjarig wollegras. Laatstgenoemde is belangrijk voor de uiterst zeldzame vlinder het veenhooibeestje. Het gebied bestaat uit het eigenlijke hoogveengebied, beheerd door Natuurmonumenten, en een schil van bossen aan de noordzijde, in beheer bij Staatsbosbeheer.

Het Natura 2000-gebied Norgerholt, een van de oudste en best bewaarde bossen van Nederland, is een 25 hectare groot Beuken- Eikenbos met hulst tussen Norg en Westervelde. Het is eeuwenlang als boerenbos gebruikt volgens de regels van het Drents landrecht voor houtkap en herplant. De oudste van de huidige eiken zijn in 1850 geplant. Bijzonder zijn de zware, tot wel twintig meter hoge hulstbomen. Hier zijn de grootste

exemplaren van Europa te vinden. De ongestoorde bodem en de hoge leeftijd van het bos verklaren de zeer gevarieerde bodemflora met Norger bosmuur, lelietje-van-dalen, dalkruid, bosanemoon, gewone salomonszegel en allerlei zeldzame bramensoorten. In het bos zijn nesten van 72 verschillende vogelsoorten geteld.

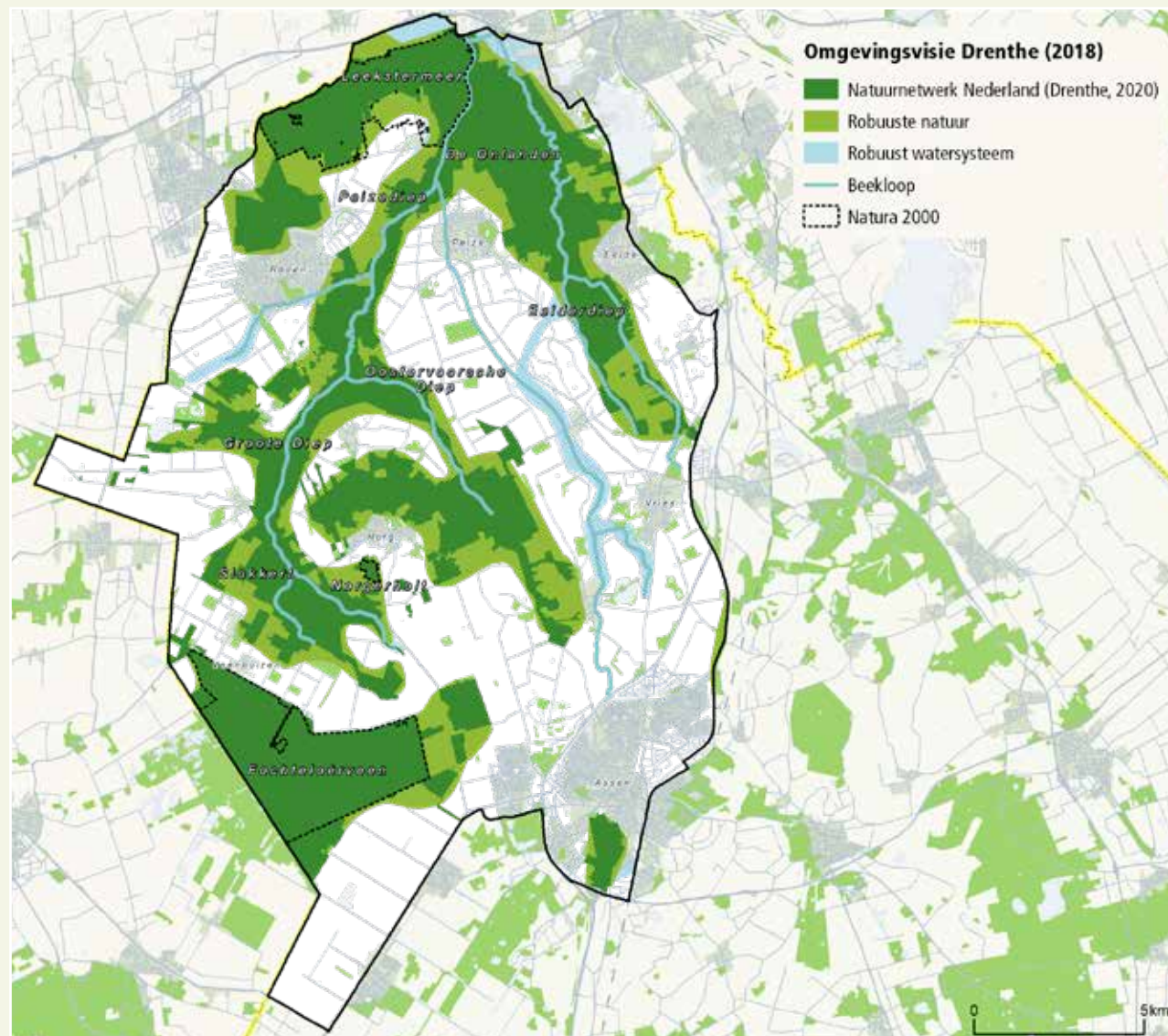
Om het risico van overstroming van de stad Groningen duurzaam te ondervangen, hebben de provincie Drenthe, het waterschap Noorderzijlvest en de terreinbeheerders het waterbergingsgebied De Onlanden gerealiseerd. In 2014 is dit omvangrijke inrichtingsproject voltooid. Verrassend snel na de inrichting verschenen diersoorten die de terreinbeheerders hoog op hun verlanglijst hadden staan, zoals de otter. Binnen De Onlanden geniet het Leekstermeer een speciale status als Natura 2000-gebied en internationaal erkend wetlandgebied. In 2000 is het meer erkend als Vogelrichtlijngebied.

Verspreid over Noordwest-Drenthe ligt een keur aan belangwekkende natuurgebieden zoals de Hazematen, landgoed Mensinge, de potkleibossen zoals Kleibosch en Natuurschoon Nietap, het beekdal van het Oostervoortsche Diep en de Zuursche Duinen die als schakel en buffer een belangrijke bijdrage leveren aan de robuustheid van de grote kernen en het functioneren van het gehele natuur- en watersysteem. Hier liggen kansen voor bijvoorbeeld ecologische verbindingen, vernetting van hooilanden, herstel van veentjes (die vervolgens samen met de streek kunnen worden beheerd) en uitbreiding van de arealen nat schraalland en triveen.

STIKSTOFGEVOELIGE NATUUR

In het deelgebied Noordwest Drenthe komen zowel binnen de Natura 2000-gebieden als het NNN stikstofgevoelige Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) habitat-typen en -soorten voor.

- **Binnenlandse kraaiheibegroeiingen** (H2320) – Verspreid over het hele gebied komt dit type op kleine schaal voor.
- **Zure vennen** (H3160) – In het hele deelgebied komen tal van vennen voor zoals rond Langelo waarin lokaal dit habitattype aanwezig is. Verdroging en stikstof zorgen voor knelpunten.
- **Vochtige heiden** (H4010) – In een aantal grotere gebieden zoals het Noordsche Veld, op landgoed Mensinge en Huis ter Heide komen vochtige heiden voor, die echter zwaar beïnvloed worden door stikstofdepositie en verdroging.
- **Droge heiden** (H4030) – Met name centraal in het Fochteloërveen, op landgoed Mensinge en op de rug van Steenberg en liggen heidevelden met dit type. Ook in het Noordsche Veld komt droge heide voor. Stikstofdepositie is een belangrijk knelpunt.

- **Heischrale graslanden** (H6230) – Op kleine schaal liggen her en der verspreid kleine terreindelen met dit type voor zoals op landgoed Mensinge op de overgang naar de Hazematen. De natuurwaarde staat onder druk door verdroging en stikstofdepositie.
- **Blauwgraslanden** (H6410) – In het dal van het Oostervoortsche Diep liggen enkele schoolvoorbeelden van blauwgrasland met tal van bedreigde soorten. Tegelijkertijd staan deze graslanden onder druk door atmosferische depositie.
- **Actieve hoogvenen** (H7110A & H7110B) – Een van de belangrijkste gebieden met Actief hoogveen is het Fochteloërveen in combinatie met Herstellende hoogvenen. Samen met het Bargerveen vormen deze twee gebieden de beste voorbeelden van hoogvenen op landschapsschaal met dit type. Daarnaast komt het type ook voor in diverse kleine veentjes in het deelgebied (H7110B). De levensgemeenschap van dit type zijn ernstig negatief beïnvloed door stikstofdepositie en verdroging.
- **Herstellende hoogvenen** (H7120) – Zie hierboven.
- **Beuken-eikenbossen met hulst** (H9120) – Het Norgerholt is een van de beroemdste voorbeelden van dit type, maar ook in het potkleigebied komen zeer fraaie voorbeelden voor, in samenhang met het type Oude eikenbossen. Tegelijkertijd worden de bossen bedreigd door stikstof uit de atmosfeer en verdroging.
- **Oude eikenbossen** (H9190) – Zie hierboven.

BELANGRIJKE VHR-SOORTEN

Geoorde fuut, Porseleinhoen, Paapje, Roodborsttapuit, Kwartelkoning, Rietzanger

FOCHTELOËRVEEN

REEDS GEREALISEERD

De provincie en gebiedspartners werken samen aan optimalisering van de waterhuishouding, inrichting van de natuur en ontwikkeling van recreatiemogelijkheden. Grote delen van de beekdalen van het Peizerdiepsysteem rondom Roden en Norg zijn in de afgelopen jaren onder het Natuurpact opnieuw ingericht, zoals het Groote Diep, Oostervoortsche Diep en De Slokkert. Ook is gewerkt aan herstel van onderdelen van het Fochteloërveen. Daarnaast ligt het nieuwe natuurgebied De Onlanden in dit deelgebied met daarin het Natura 2000-gebied Leekstermeer. De bereikte resultaten in dit gebied zijn indrukwekkend en geeft goed weer waar een gezamenlijke, brede aanpak tot natuurherstel toe kan leiden.

MAATREGELENPAKKET

FOCHTELOËRVEEN (NATURA 2000)

Als gevolg van droogte, stikstofneerslag en lekkende kades die aan het einde van hun levensduur zijn, zijn huidige maatregelen in het beheerplan niet toereikend voor het behalen van doelen. Onder de oppervlakte verkeert het kwetsbare hoogveen-gebied in grote nood. Water - onmisbaar voor hoogveen - sijpelt weg omdat damwanden lek zijn. Dit kan leiden tot grote milieuschade door CO₂-uitstoot en het voorgoed verdwijnen van veel planten- en diersoorten. Om het tij te

keren, heeft Natuurmonumenten het grootschalige herstelplan Fochteloërveen Toekomstbestendig opgesteld.

Het is wenselijk om in de komende paar jaren urgente damwanden te vervangen. Het veen wordt daarmee beter bestand gemaakt tegen extreme weersomstandigheden. Ook is er de ambitie om de Fochteloërveenweg af te sluiten voor gemotoriseerd verkeer. Kraanvogelkuijken, kikkers, slangen, reeën en dassen kunnen dan zonder gevaar voor eigen leven de weg oversteken. Het Fochteloërveen wordt deels geflankeerd door bossen van Staatsbosbeheer. Hier moeten sloten worden gedempt of verondiept. De provincie Drenthe is voortouwnemer ten behoeve van het Fochteloërveen. Bij het ontwikkelen en uitvoeren van maatregelen is de provincie Fryslân vanzelfsprekend nauw betrokken.

NORGER ESDORPENLANDSCHAP

Verbetering van de hydrologie en daarmee het tegengaan van oxidatie in vennen en beekdalen geniet hoge prioriteit. Tientallen venetjes - 'parels van het Norger Esdorpenlandschap' - zijn merendeels in beheer bij Natuurmonumenten en deels particulier eigendom. Om deze kleine waardevolle natuurterreintjes weerbaar te maken tegen verdroging, moet opslag worden verwijderd en moet vermesting

LEEKSTERMEER

worden tegengegaan; een deel van de vennen is in de landinrichting Roden/Norg (afgerond in 2014) direct naast landbouwpercelen komen te liggen. Inzet is dat een groot deel van de vennen duurzaam en met een hoge natuurkwaliteit behouden kan blijven.

DE SLOKKERT – GROOTE DIEP

In het kader van de inmiddels afgeronde Landinrichting Roden-Norg hebben omvangrijke werkzaamheden in het gebied plaatsgevonden, die nu waarschijnlijk oorzaak zijn van toeneemende verdroging in de beekdalen. De effecten op de flanken van het beekdal zijn groot. Een belangrijk aspect daarbij is dat er veel veen in de ondergrond zit. Verdroging vergroot het risico van

veenoxidatie. Om de natuur in de beekdalen klimaatbestendig te kunnen maken, is het nodig dat hydrologische maatregelen genomen gaan worden.

MEERWAARDE MAATREGELEN-PAKKET

Met de beoogde maatregelen zijn we in staat om niet alleen een van de belangrijkste hoogveengebieden van West-Europa duurzaam te herstellen, maar maken we ook werk van het verdere herstel van het indrukwekkende beekdalsysteem van het Oostervoortsche Diep. Daarnaast profiteren tal van kleine natuurgebieden die verspreid liggen in een waardevol en natuurlijk cultuurlandschap van de maatregelen.

Begroting van de te verwachten kosten

Categorie maatregel	Aantal ha's	Kosten	Prio 1 aanvullend
A. Verbetering kwaliteit natuurgebieden	292	€ 1.752.050	€ 1.172.490
B. Hydrologische verbetering	1.956	€ 4.947.085	€ 4.833.950
C. Versnelling verwerving en optimalisering inrichting	422	€ 1.221.337	€ 407.112
D. Maatregelen in de overgangszones			
E. Overige			
Uitvoeringskosten (15%)		€ 1.397.730	€ 1.131.803
Totaal		€ 9.318.202,44	€ 7.545.355,81

OUDE DIEP

DALKRUID

Het Oude Diep ontspringt in de velden boven Mantinge en Balinge en mondt even voorbij Echten in de Hoogetveense Vaart uit. Het beekdal en haar omgeving is een aaneenschakeling van waardevolle natuurgebieden. In 1995 publiceerde Stichting Het Drentse Landschap de studie 'Nieuwe Kijk op het Oude Diep'. Dit was de aanzet tot een jarenlang proces van natuurherstel. In 2018 is het Ruimtelijk Kader 'Brede Kijk op het Oude Diep' in opdracht van de provincie opgesteld. Hierin zijn een landschapsvisie en een vooruitblik opgenomen. Vanuit die visie zijn al enkele delen van het totale gebied heringericht of in uitvoering, zoals het gebied Verlengde Middenraai, Scharreveld en Landgoed Vossenbergh.

In het centrale deel van het beekdalsysteem van het Oude Diep zijn verschillende deelgebieden hersteld, compleet met een vrij meanderende beek. Hier hebben zich bloemrijke graslanden ontwikkeld met orchideeën, wilde narcis en boterbloemen. Ook het landschap is aantrekkelijker geworden door herstel en aanleg van houtwallen en singels. Om het systeem robuuster te maken, moet het brongebied worden ingericht tot nat broekbos.

Een deel van het dal van het Oude Diep grenst aan de VAM-berg en afvalverwerker Attero in Wijster. Daartussen liggen gronden waarop de functie van eeuwigdurende bodemsanering rust. Zij fungeren als buffer. Door waterpeilen in de diepe sloten in deze gronden te verhogen en zo op de natuur af te stemmen, kan verdroging van het beekdal worden tegengegaan. Verschillende maatregelen kunnen samen met

Attero worden verkend en opgepakt, waaronder de genoemde peilverhoging en het natuurvriendelijk beheer van de gronden. Het Mantingerzand (Natura 2000) bestaat uit heide, veen, loofbos en stuifzand. In de afgelopen jaren heeft Natuurmonumenten voormalige landbouwgronden ingericht voor ontwikkeling tot één groot natuurgebied. Het Mantingerzand herbergt een van de mooiste en belangwekkendste jeneverbesstruwelen van Nederland. Het is van belang dat het Mantingerzand wordt vernat om de kwaliteit van vooral vochtige heide en vennen te verbeteren.

Het Mantingerbos (Natura 2000) in de bovenloop van het beekdal is het enige bos in Nederland waarvan is aangetoond dat er nooit ontginning heeft plaatsgevonden. Dat betekent dat hier al duizenden jaren sprake is van oorspronkelijk bos. In dit ecologisch zeer waardevolle bos zijn kapitale hulstbomen, Gelderse roos, Europese vogelkers, zeldzame bramensoorten en kruiden als zevenster en bosanemoon te vinden. Ontginning van de omgeving en geïntensiveerd agrarisch gebruik hebben echter een nadelig effect op de waterhuishouding gehad.

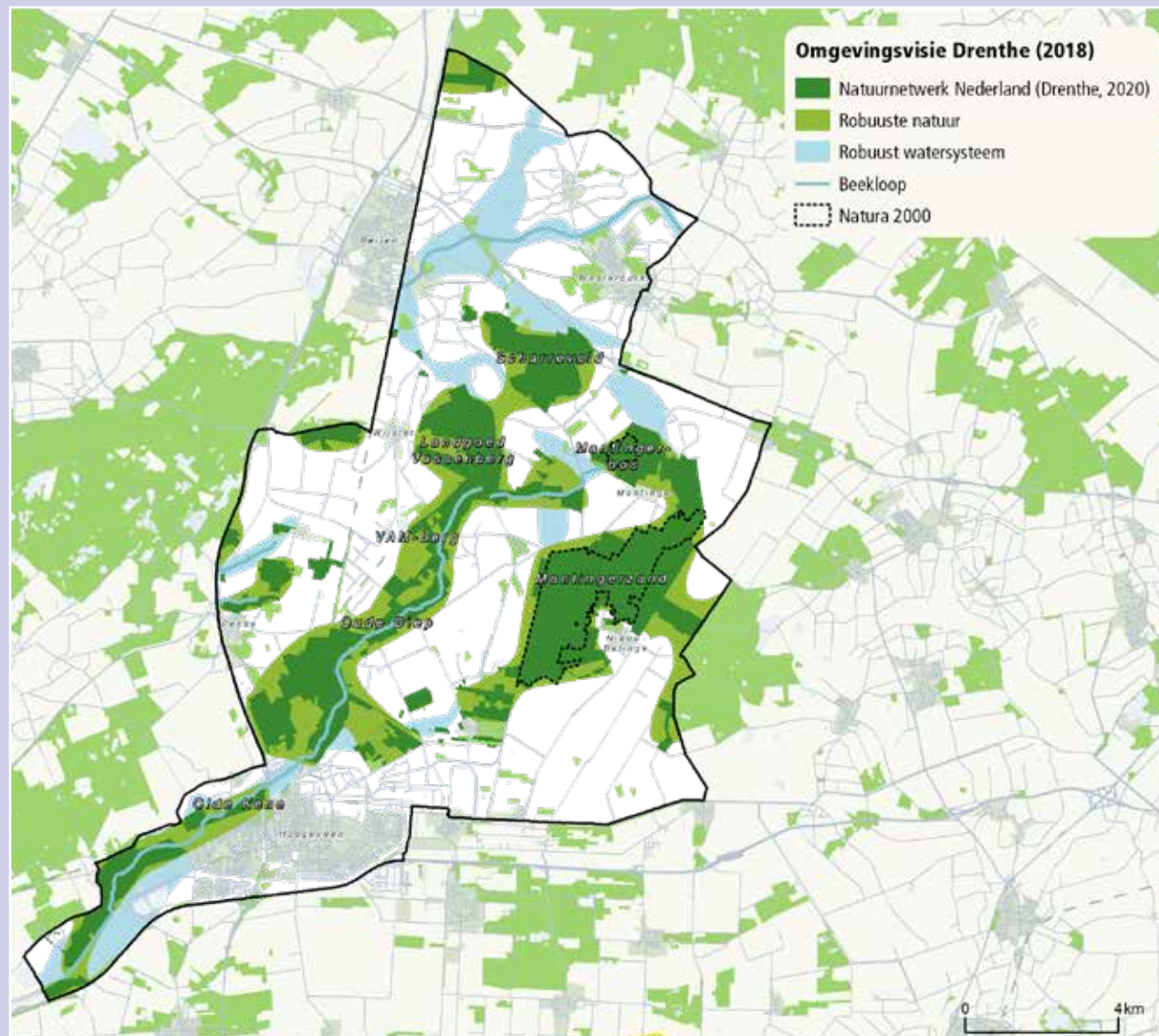
Als gevolg van ontginning waren tot de jaren negentig alleen nog snippers heide van het Scharreveld over. Inmiddels zijn de tussenliggende landbouwgronden omgevormd tot natuur. De vogelrijkdom is enorm toegenomen en heikikkers en rugstreepvallen hebben de weg naar nieuwe waterpartijen weten te vinden. Zeldzame plantensoorten als heidekartelblad en kleine zonnedaauw breiden zich uit. Uiteindelijk zal het Scharreveld een van de grotere heidevelden in de provincie worden.

MANTINGERBOS

STIKSTOFGEVOELIGE NATUUR

In het deelgebied Oude diep komen zowel binnen de Natura 2000-gebieden als het NNN stikstofgevoelige Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) habitattypen en -soorten voor.

- **Stuifzandheiden met struikhei** (H2310) – Dit type is vooral te vinden in het Mantingerzand, maar ook in het Scharreveld, Holtherzand en Boerenveensche Plassen. Stikstofdepositie is een belangrijk knelpunt.
- **Binnenlandse kraaiheibegroeiingen** (H2320) – Lokaal in het deelgebied komt dit type op kleine schaal voor, vooral in het Mantingerzand.
- **Zandverstuivingen** (H2330) – In het Mantingerzand komen enkele stuifzanden voor met mooie overgangen naar heidevegetaties en jeneverbesstruweel. Door stikstofdepositie groeien de stuifzand versnelt dicht met onder meer de exoot tankmos.
- **Zwak gebufferde vennen** (H3130) – Zeer lokaal te vinden in het Mantingerzand.

- **Zure vennen** (H3160) – In een klein aantal gebieden zoals Mantingerzand, Scharreveld, Boerenveensche Plassen komt dit type voor. Stikstofdepositie en verdroging zijn belangrijke knelpunten.
- **Vochtige heiden** (H4010) – Vooral in de grotere heidevelden te vinden. Voorbeelden zijn Mantingerzand, Scharreveld en Boerenveensche Plassen. Stikstofdepositie en verdroging zorgen voor problemen.
- **Jeneverbesstruwelen** (H5130) – Een van de belangrijkste jeneverbesstruwelen van West-Europa ligt in het Mantingerzand waar de laatste jaren belangwekkend onderzoek is gedaan naar verjonging van jeneverbes in relatie tot stikstofdepositie.
- **Heischrale graslanden** (H6230) – Op kleine schaal komt dit type voor in het Mantingerzand en op Landgoed Vossenbergh. Stikstofdepositie en verdroging zijn belangrijke knelpunten.
- **Pioniervegetaties met snavelbiezen** (H7150) – Verspreid door de grotere heidevelden zoals het Mantingerzand is deze vegetatie te vinden.
- **Beuken-eikenbossen met hulst** (H9120) – Een van de belangrijkste bossen met dit type komt voor in het Mantingerbos. Daarnaast is dit soort bos ook te vinden in het Bruntingerbos en het Hulzedink.
- **Oude eikenbossen** (H9190) – Lokaal komen zeer oude bossen van dit type voor zoals in het Mantingerzand. De soortensamenstelling staat onder druk door de stikstofdepositie.
- **Hoogveenbossen** (H91D0) – Aan de rand van de vochtige heide in het Mantingerzand, op de overgang naar het voormalige hoogveengebied, komt dit type voor. Ook hier vormen verdroging en stikstof knelpunten.

BOERVEENSCH Plassen

REEDS GEREALISEERD

In het dal van het Oude Diep en omstreken zijn al grootschalig natuurherstelwerkzaamheden uitgevoerd. Zo zijn de vier afzonderlijke heidegebieden aaneengesmeed tot het huidige Mantingerzand. Daarnaast is in dit gebied en eveneens in de Boerenveense Plassen, het Scharreveld en op landgoed Vossenbergh lokaal gewerkt aan herstel van de waterhuishouding. Dit heeft al aardige resultaten opgeleverd. De schaal van de werkzaamheden is echter te beperkt gebleken om te leiden tot duurzaam natuurherstel. Daarom zijn aanvullende maatregelen noodzakelijk.

MAATREGELENPAKKET

MANTINGERBOS (NATURA 2000)

Het Mantingerbos wordt het decor van een ingrijpende herinrichting. Maatregelen zijn gericht op herstel van een zo natuurlijk mogelijke waterhuishouding. Voor optimalisatie zijn bijvoorbeeld herstel van slenken, het dempen van een grote hoeveelheid sloten, verwijdering van een complete watergang en het graven van een beekloop nodig.

MANTINGERZAND (NATURA 2000)

De Hoogeveenseweg vormt een ecologische barrière van formaat. Het gaat hier om een PAS-opgave. Er is al geld gereserveerd voor aanleg van een paar duikers. Maar daarmee is de opgave niet geborgen; dat is een minimale oplossing, terwijl het wel om een locatie in het hart van Natura 2000 gaat. De voorkeur gaat uit naar een weg op pijlers, die ook geschikt is voor grote grazers (in verband met zaden-transport over de barrière heen). Een weg op pijlers is kostbaar, maar voorziet wel in zowel een natte als een droge verbinding; natte en droge soorten zijn er in één keer mee bediend.

Het Mantingerzand is enorm gebaat bij intensivering van beheer. Stikstofdepositie veroorzaakt veel opslag. Ook allerlei schadelijke exoten maken hun opmars, zoals Japanse duizendknoop, Amerikaanse vogelkers en reuzenberenklauw.

HULLENZAND

ANDERE GEBIEDEN

In de middenloop van het Oude Diep wordt ter hoogte van de Wijsterse Broek een gebied ontwikkeld tot broekbos; een bostype met een hogere waterstand, dat in Drenthe niet veel te vinden is. Hiertoe worden wat kleinere reservaten met elkaar verbonden. Broekbossen houden water vast, leggen CO₂ vast en dragen bij aan vergroting van biodiversiteit. Daarnaast wordt in het Scharreveld, op Landgoed Vossenberġ (Eekmaten) en op de Hiemstrastate gewerkt aan natuurherstel. Zo wordt onder meer gewerkt aan herstel van de waterhuishouding, herstel vennen en het revitaliseren van bos.

MEERWAARDE MAATREGELENPAKKET

Door de uitvoering van de beoogde maatregelen komt herstel van een van de meest kenmerkende beekdalen in beeld. Hier is de kans aanwezig om een zeer bijzonder brongebied te herstellen. Daarnaast geeft de versterking van de relatie van het beekdal met de omliggende heidevelden hoop op de ontwikkeling van robuuste, soortenrijke natuur. De aanzetten zijn er al, maar door de maatregelen uit dit Programma Natuur komt dit einddoel in beeld.

Begroting van de te verwachten kosten

Categorie maatregel	Aantal ha's	Kosten	Prio 1 aanvullend
A. Verbetering kwaliteit natuurgebieden	150	€ 268.953	€ 1.234.200
B. Hydrologische verbetering	1.810	€ 719.950	€ 8.330.850
C. Versnelling verwerving en optimalisering inrichting	446	€ 1.245.346	€ 415.115
D. Maatregelen in de overgangszones			
E. Overige			
Uitvoeringskosten (15%)		€ 394.279	€ 1.761.206
Totaal		€ 2.628.528,38	€ 11.741.371,13

REEST

REEST BIJ MEPEL

BOOMKIKKER

ROGGEAKKER HAVIXHORST

De 35 kilometer lange Reest, op de grens van Drenthe en Overijssel, is een van de weinige oorspronkelijke hoogveenbeken die Nederland rijk is. Het beekdal is landschappelijk uitzonderlijk gaaf en heeft een geheel eigen, niet met andere Drentse beekdalen te vergelijken karakter. Hier groeien zeldzame moerasplanten zoals de grote pimperl, noordse zegge, stijfstruisriet, draadrus en moeras-kartelblad. Een van de meest bijzondere soorten is de vlinder zilveren maan, typisch voor soortenrijke beekdalgraslanden met veel moerasviooltjes. Op de hogere zandkoppen is in de loop der eeuwen een bijzonder hoevenlandschap ontstaan. Kenmerkend daarvoor zijn de kleine nederzettingen met oude boerderijen, afgewisseld met omgrachte, voorname huizen.

Op de akkers die door Het Drentse Landschap worden beheerd is vaak bijzondere akkerflora en -fauna te vinden.

Het Drentse Landschap en Landschap Overijssel werken in het Reestdal samen aan de bescherming en ontwikkeling van het gebied en dragen zorg voor het beheer van de landgoederen, heideterreinen, bossen, veenputten en graslanden.

Behalve het beekdal van de Reest ligt ook de Rug van Zuidwolde in dit deelgebied. In dit gebied met zeer karakteristieke en duidelijke hoogteverschillen is in de loop van eeuwen een heel eigen landschap ontstaan met een eigen set natuurwaarden. Hier liggen waardevolle heidevelden, vennen en oude loofbossen.

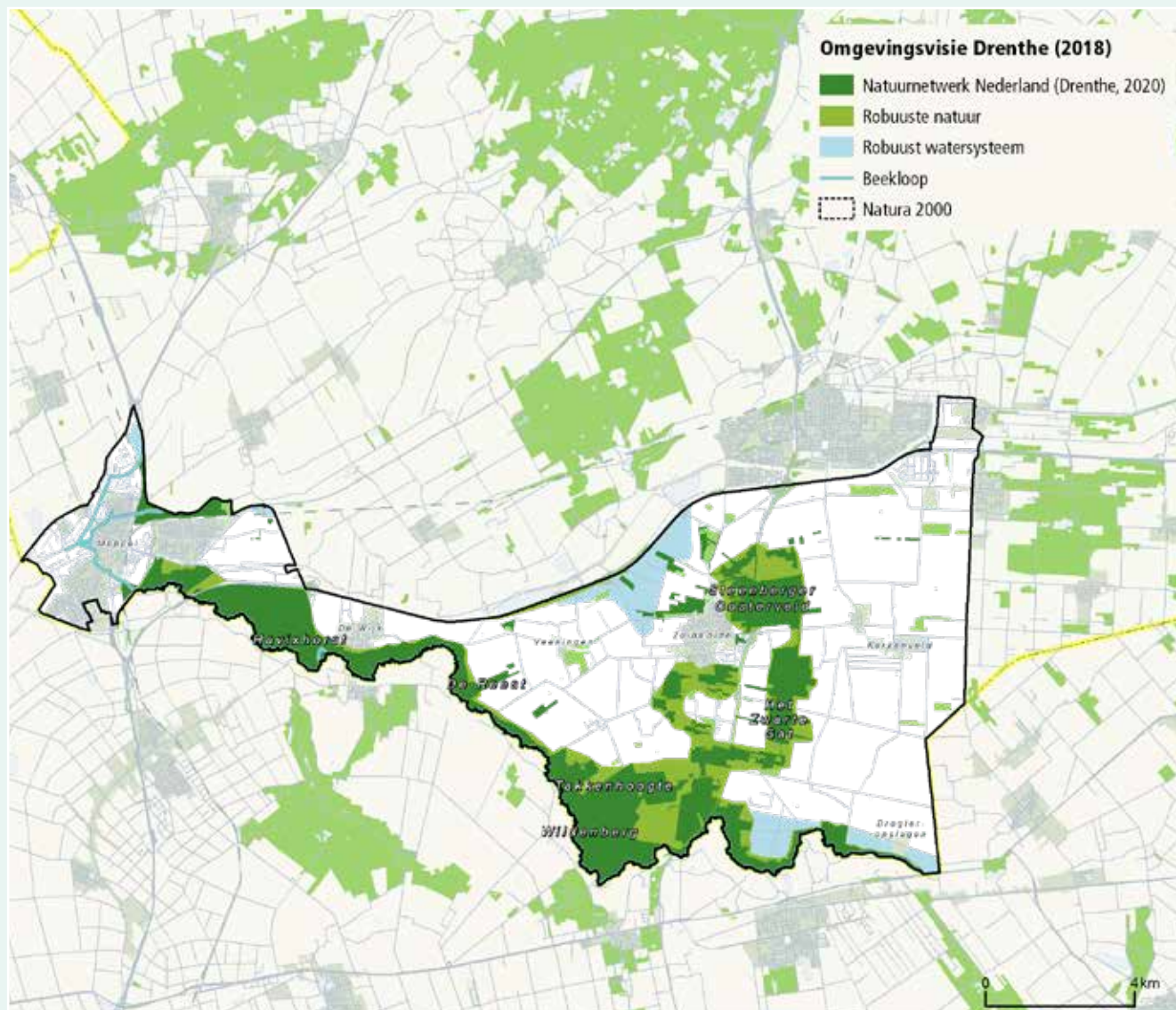

BAZUIN

STIKSTOFGEVOELIGE NATUUR

In het deelgebied de Reest komen binnen het NNN stikstofgevoelige Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) habitat-typen en -soorten voor.

- **Stuifzandheiden met struikhei** (H2310) – Op kleine schaal komt dit type voor in enkele heidegebieden zoals de Wildenberg, waar de stikstofdepositie nadelig uitpakt voor de soortensamenstelling.
- **Zure vennen** (H3160) – In het deelgebied komt dit type onder meer voor in de gebieden Meeuwenveen en het Zwarte Gat. Stikstofdepositie en verdroging zijn belangrijke knelpunten.
- **Vochtige heiden** (H4010) – Op de overgang van heide naar natte graslanden komt dit type lokaal voor, evenals in de wat grotere heidegebieden als het Nolderveld. Stikstofdepositie en verdroging pakken negatief uit voor dit type.

- **Droge heiden** (H4030) – Het grootste deel van de aanwezige heide komt voor in de Wildeberg, het Steenbergerveld en rond het Zwarte Gat. Stikstofdepositie en verdroging zijn belangrijke knelpunten.
- **Heischrale graslanden** (H6230) – Dit type komt op kleine schaal voor diverse heideterreinen op de Rug van Zuidwolde en langs de Reest. Net als bij de Droge heiden zijn stikstofdepositie en verdroging belangrijke knelpunten.
- **Blauwgraslanden** (H6410) – Op kleine schaal komen enkele voorbeelden van dit type voor in de natte graslanden langs de Reest zoals bij de Wildenberg.
- **Actieve hoogvenen** (H7110B) – In enkele heideveentjes komt dit type voor zoals op de Rug van Zuidwolde. Verdroging en stikstofdepositie vormen actuele bedreigingen voor deze venen.
- **Overgangs- en trilvenen** (H7140) – In de natte graslanden langs de Reest is dit type te vinden met o.m. zeldzame soorten als stijf struisriet en noordse zegge.
- **Beuken-eikenbossen met hulst** (H9120) – Het Reestdal is rijk aan goed ontwikkelde loofbossen zoals rond de havezaten Dickninge en de Havixhorst, waarin dit type voorkomt.
- **Oude eikenbossen** (H9190) – Vooral op de Rug van Zuidwolde rond de buurtschap Bazuin komen fraaie voorbeelden van Oude eikenbossen voor, die gebukt gaan onder stikstofdepositie.

ES WILDENBERG

REEDS GEREALISEERD

In dit deelgebied is reeds op grote schaal gewerkt aan herstel van de waterhuishouding zoals in het gebied Schrapveen, Rabbinge en de Wildenberg. Daarnaast is gewerkt aan de realisatie van nieuwe natuur in Takkenhoogte, Rabbinge en op de Rug van Zuidwolde. In dit laatste gebied is eveneens gewerkt aan de realisatie van een lange ecologische verbindingszone die meerdere natuurgebieden met het Reestdal verbindt.

MAATREGELENPAKKET

De maatregelen richten zich op het robuuster maken van het systeem en het verder tegengaan van wateroverlast in Meppel, op het tegengaan van verdroging in natuurgebieden en op een natuurlijk peilbeheer waarbij rekening wordt gehouden met de aanwezige landbouw. Met de provincie Overijssel zijn gesprekken gaande om hierin samen te werken.

Benedenloop

Na de boven-, en middenloop is de opgave in het Reestdal het op orde brengen van de hydrologie in het benedenloopse deel tussen Bloemberg en Meppel. In een ecohydrologisch onderzoek worden de maatregelen verkend voor het optimaliseren van het beekpeilregime met gewenste grondwaterstanden in het beekdal en aangrenzende natuurgebieden.

De Reggers

In het deelgebied de Reggers, dat onderdeel is van de benedenloop draagt het opheffen van de ontwatering van belangrijke beekdalpercelen direct bij aan de ontwikkeling van soortenrijke beekdalgraslanden.

WILDENBERG

Overige gebieden

Verspreid over het hele deelgebied liggen gebieden waar door kleinschalige maatregelen wordt gewerkt aan een kwaliteitsimpuls voor deze natuurgebieden, zoals op de Rug van Zuidwolde.

MEERWAARDE MAATREGELENPAKKET

In Nederland is gaaf beekdallandschap zoals dat van de Reest zeer zeldzaam. In dit deelgebied bestaat de kans om door de voorgenomen maatregelen verder te werken aan duurzaam herstel van dit beekdal tot een robuust natuurgebied van internationale allure.

Begroting van de te verwachten kosten

Categorie maatregel	Aantal ha's	Kosten	Prio 1 aanvullend
A. Verbetering kwaliteit natuurgebieden	302	€ 2.452.973	€ 565.675
B. Hydrologische verbetering	42	€ 102.850	€ 102.850
C. Versnelling verwerving en optimalisering inrichting	120	€ 564.916	€ 188.305
D. Maatregelen in de overgangszones			
E. Overige			
Uitvoeringskosten (15%)		€ 550.719	€ 151.205
Totaal		€ 3.671.457,63	€ 1.008.035,88

ZUIDWEST-DRENTHE

BENDERSE BERG, DWINGELDERVELD

SCHAAPHERDER JOHAN COELINGH

In Zuidwest-Drenthe liggen drie met elkaar samenhangende Natura 2000-gebieden: Dwingelderveld, Drents-Friese Wold en Holtingerveld. De eerstgenoemde twee gebieden dragen bovendien de titel Nationaal Park. De gebieden zijn ingebed in natuurlijke beeksystemen en worden omringd door authentieke dorpen en een levend agrarisch landschap. Rondom de grote natuurkernen liggen zeer waardevolle natuurgebieden zoals de beekdalen van de Vledder- en Wapserveense Aa, Oude Vaart en Wold- en Ruiner Aa en de landgoederen Rheebruggen en De Eese. In de afgelopen jaren is gewerkt aan het ontwikkelen en verbinden van het Natuurnetwerk Nederland.

Tussen 2008 en 2017 is het Dwingelderveld, met ruim 3.700 hectare het grootste natte heidegebied van West-Europa, voor een belangrijk deel heringericht via het LIFE-project Healthy Heath. Het is er natter en stiller geworden. Dat heeft geresulteerd in voorzichtig herstel van o.m. vochtige heide, zuren vennen en hoogveen. Daarnaast is een grote landbouwenclave helemaal heringericht. Hier zijn op dit moment fraaie heidevegetaties en heischraal graslanden in ontwikkeling. De ontwikkeling in dit gebied wordt gevolgd door een consortium van onderzoeksinstituten uit heel Europa.

Op de grens van Drenthe en Friesland ligt het Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold en Leggelderveld, met ruim 7.300

hectare het grootste bosgebied van Noord-Nederland en het tweede grote bosgebied van Nederland. Ook zijn hier een omvangrijk stuifzand, uitgestrekte heidevelden en talloze vennen te vinden. Enkele oudere bossen langs de essen bij Wapse en Diever zijn mooie voorbeelden van typische Drentse esrandbossen met Oude eikenbossen. Voormalige productiebossen zijn in de afgelopen decennia omgevormd naar bossen met meer ruimte voor natuur. De ooit gekanaliseerde waterlopen Vledder Aa en Tilgrup zijn grotendeels hersteld tot kronkelende beken. De terreinbeheerders in het natuurgebied zetten in op ruimte voor ongerepte, spontane natuur in het centrale gedeelte en recreatieve voorzieningen vooral langs de randen. Het LIFE-project Going up a level in het Drents-Friese Wold is kortgeleden afgerond. Hier lag het accent op het herstel van de waterhuishouding zoals in de voormalige landbouwenclave Oude Willem.

Het Holtingerveld is een gebied met een indrukwekkende geschiedenis. Hier zijn sporen te vinden vanaf de Middensteentijd van tienduizend jaar geleden tot de Tweede Wereldoorlog, zoals bomkraters die nu worden bewoond door kamsalamanders, en voormalige startbanen die tegenwoordig het leefgebied vormen voor tal van orchideeën. Omdat het gebied nooit grootschalig is ontgonnen, is het 19e-eeuwse

beeld grotendeels behouden gebleven.

ZEEAREND

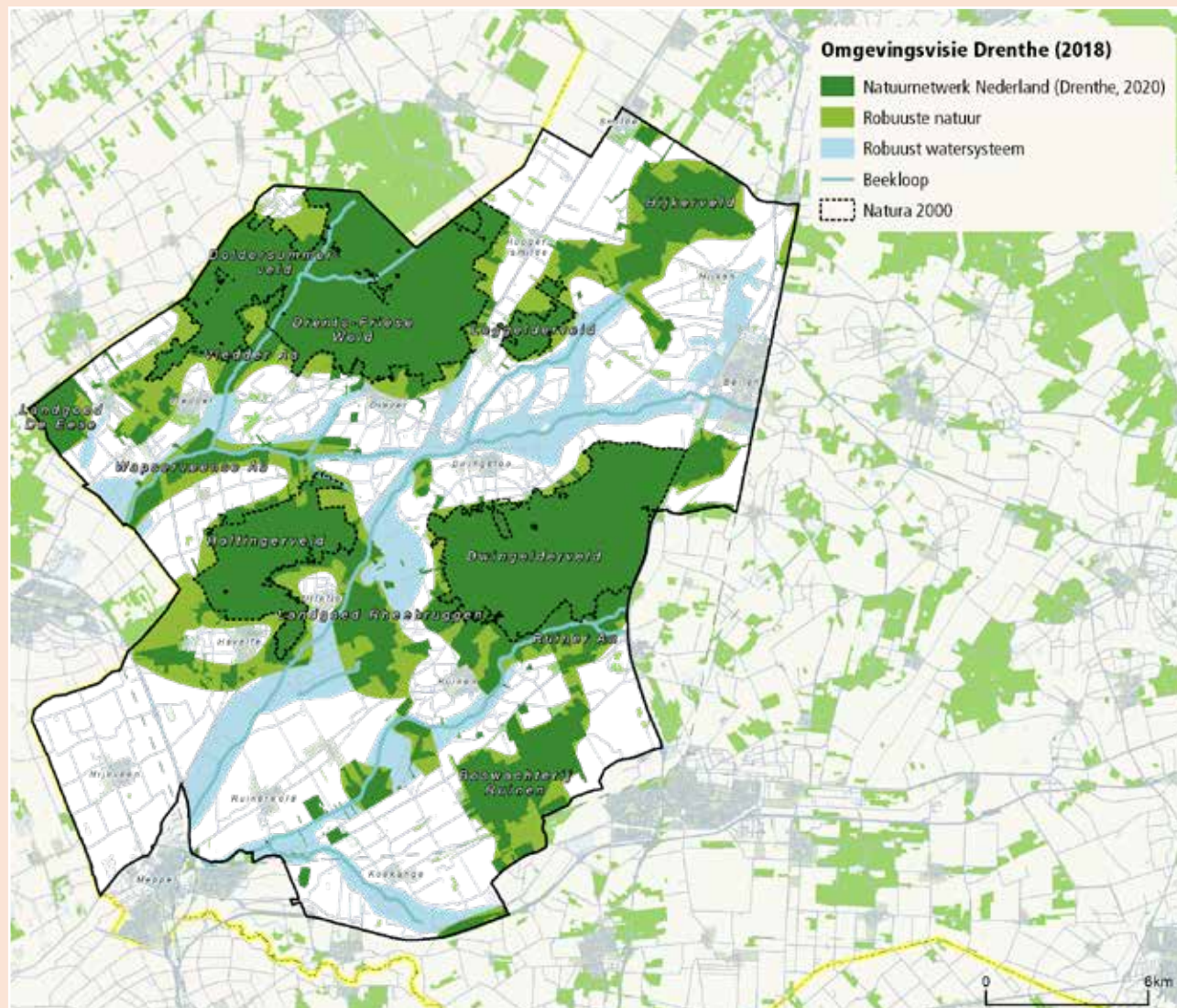

BRUINE VUURVLINDER
OP VALKRUID

STIKSTOFGEVOELIGE NATUUR

Binnen het deelgebied Zuidwest Drenthe komen zowel binnen de Natura 2000-gebieden als het NNN stikstofgevoelige Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) habitat-typen en -soorten voor.

- **Stuifzandheiden met struikhei** (H2310) – Goede voorbeelden van dit type zijn te vinden in de het Drents-Friese Wold, zoals in het Aekingerzand, en in het Holtingerveld. Stikstofdepositie en verdroging zijn belangrijke knelpunten.
- **Binnenlandse kraaiheibegroeiingen** (H2320) – In het Dwingelderveld komt dit type op relatief grote schaal voor, maar ook elders zijn heidevelden te vinden waar dit type domineert zoals in het gebied Kraaiheidepollen.
- **Zandverstuivingen** (H2330) – Het Aekingerzand (Drents-Friese Wold) is het beste voorbeeld van een goed ontwikkeld stuifzand in Noord-Nederland. Daarnaast komt dit type ook voor in de boswachterij Ruinen en de gebieden Dwingelderveld en Holtingerveld. Stikstofdepositie zorgt hier voor negatieve effecten zoals versneld dichtgroeien.

- **Zwak gebufferde vennen** (H3130) – Verspreid in het deelgebied zijn enkele voorbeelden te vinden zoals het Koelevaartsveen (Dwingelderveld) met duizenden exemplaren van de waterlobelia.
- **Zure vennen** (H3160) – In alle drie Natura 2000-gebieden, maar ook in de andere natuurgebieden zijn goede voorbeelden te vinden van dit type. Voorbeeld is het Booisveentje in het Holtingerveld met de Habitat-richtlijnsoort brede geelgerande waterroofkever. Stikstofdepositie en verdroging zijn belangrijke knelpunten, waardoor de soortensamenstelling onder druk staat.
- **Vochtige heiden** (H4010) – De Kraloërheide en de Benderse heide in het Dwingelderveld zijn de beste voorbeelden van een goed ontwikkelde vochtige heide. Desondanks zien we hier sterke vergrassing vanwege de stikstofdepositie. Ook elders zoals in het Holtingerveld, het Leggelder-, Wapser- en Doldersummerveld (Drents-Friese Wold) speelt dit probleem.
- **Droge heiden** (H4030) – Verspreid in het hele deelgebied liggen vele voorbeelden van droge heide, ook in diverse kleine heidevelden zoals het Terhorsterzand en de Bosw. Ruinen. Ook hier is vergrassing door stikstofdepositie een groot probleem.
- **Jeneverbesstruwelen** (H5130) – Met name in het Dwingelderveld, maar ook in het Terhorsterzand liggen uitgebreide jeneverbesstruwelen die kenmerkend zijn voor dit habitattypen.
- **Heischrale graslanden** (H6230) – De grootste oppervlakte belangwekkends heischrale graslanden liggen in het Holtingerveld, vooral op de Havelterberg. Door verzuring vanwege de stikstofdepositie hebben de graslanden in kwaliteit ingeboet, maar zijn nog steeds zeer soortenrijk. Ook elders in het deelgebied liggen heischrale graslanden, zoals in de Schaopedobbe en het Dwingelderveld.
- **Actieve hoogvenen** (H7110B) – In het Dwingelderveld liggen diverse heideveentjes die tot de schoolvoorbeelden van dit type behoren. Verdroging en verzuring spelen deze veentjes en andere natuurgebieden met heideveentjes parten.
- **Herstellende hoogvenen** (H7120) – Dit type komt voor in het Holtveen waar verdroging en verzuring verdere ontwikkeling in de weg staat.
- **Pioniervegetaties met snavelbiezen** (H7150) – Lokaal in de meeste heidegebieden zoals in de Doeze in het Holtingerveld is dit type te vinden.
- **Beuken-eikenbossen met hulst** (H9120) – Onderzoek wees recent uit dat dit type meer voorkomt dan verwacht. Goede voorbeelden liggen aan de voet van de Havelterberg (Holtingerveld) en het Dwingelderveld.
- **Oude eikenbossen** (H9190) – Lokaal langs oude akkercomplexen liggen forse oppervlakken met dit type zoals bij Wapse (Drents-Friese Wold) en Lhee (Dwingelderveld). Zowel dit type als het vorige hebben last van atmosferische depositie en verdroging.
- **Hoogveenbossen** (H91D0) – In het Holtingerveld komt een beperkte oppervlakte van dit type voor, evenals in een klein deel van het Anserveld (Dwingelderveld).

BELANGRIJKE VHR-SOORTEN

Tapuit, Dodaars, Geoorde fuut, Zwarte specht, Boomleeuwerik, Paapje, Roodborsttapuit, Wespandief, Draaihals, Grauwe klauwier, Kamsalamander, Gevlekte witsnuitlibel, Knollathyrus

HOLTVEEN, DWINGELDERVELD

REEDS GEREALISEERD

Zoals in de inleiding al naar voren gebracht zijn in een aantal gebieden grote natuurherstelprojecten uitgevoerd zoals de LIFE-projecten in het Dwingelderveld en het Holtingerveld. Deze hebben al goede resultaten opgeleverd. Ook elders zijn op kleinere schaal maatregelen genomen. Voorbeelden zijn lokaal herstel van heischraal grasland op de Havelterberg en omgeving, inrichting van kwelgevoede hooilanden in de polder Ten Cate, herstel heide en schraal grasland in de Schaopedobbe en herstel van heide en bossen op landgoed De Eese. Er blijven echter nog majeure opgaves over om tot robuuste natuurlijke systemen te komen. Die uitdagingen liggen vooral op het vlak van herstel van de waterhuishouding en her herstel van kwetsbare vegetatietypen zoals heischrale graslanden.

MAATREGELENPAKKET

DWINGELDERVELD (NATURA 2000)

Het grote inrichtingswerk is klaar, maar er moet nog veel worden verbeterd om een robuust systeem te krijgen, zeker in het licht van klimaat- en milieuvraagstukken zoals extreme droogte, wateroverlast en overmatige stikstofneerslag. Het regionale watersysteem langs de randen is nog niet op orde. Diepe landbouwsloten onttrekken water aan de natuur.

- In het deelgebied Spier-Moraine aan de noordoostkant van het

Dwingelderveld kan een breed gebied in één keer hydrologisch wordt aangepakt. Landbouwwater wordt dan om het Dwingelderveld heengeleid. Door de extra impuls vanuit Programma Natuur wordt een robuuste oplossing uitgewerkt die ervoor zorgt dat de verdroging wordt bestreden in een gebied van 360 ha waardoor habitat-typen zich kunnen herstellen. Daaraan gekoppeld worden knelpunten op en om het ecoduct over de A28 aangepakt. Dit draagt direct bij aan het beter functioneren van het robuuste Natura 2000-gebied. Aan de zuidoostkant wordt door het verleggen van een fietspad en het aanbrengen een knijpstuw het gebied Holtveen als hydrologische eenheid hersteld. In combinatie met deze maatregelen is lokaal omzetting van bos in open vegetatie nodig ten behoeve van herstel en behoud van veentjes.

- Ten zuiden van het gebied ligt het beekdal van de Ruiner Aa met de graslanden van De Hoorns. Hier hebben we de kans om de overgang van heide naar een natuurlijk beekdal te realiseren en ook de nog belangrijkste lekkage van het Dwingelderveld op te heffen.
- Intensiveren van beheermaatregelen om de effecten van de stikdepositie te verminderen zijn ook van belang, zoals uitbreiding van de begrazing, chopperen van vergraste heide en het herstel van venranden en -bodems.

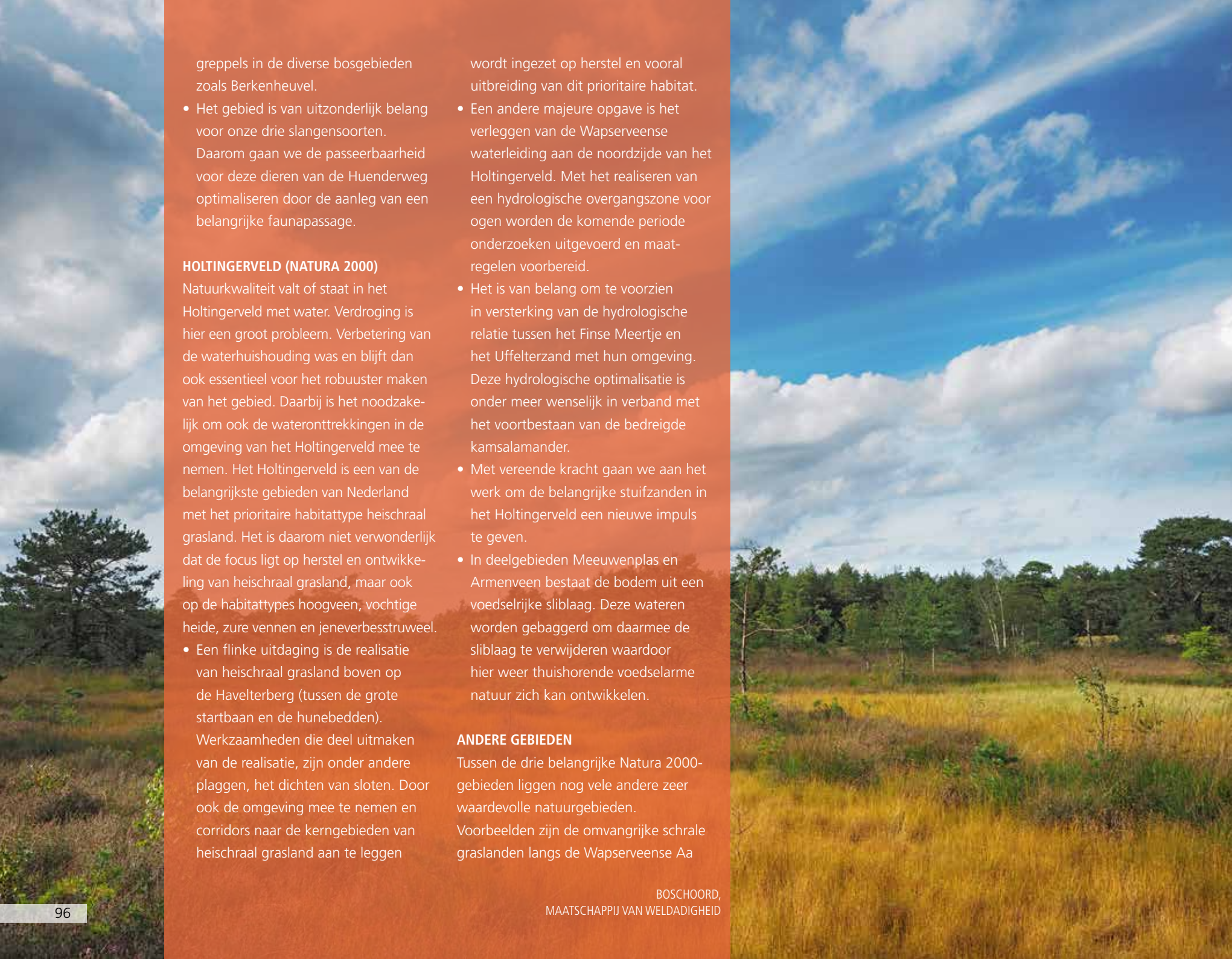
DRENTS-FRIESE WOLD (NATURA 2000)

De meest waardevolle natuur in het Drents-Friese Wold heeft jarenlang ernstig te lijden gehad van verdroging. Veen verpieterde, natte heide verdroogde en vennen liepen leeg. In vijf deelgebieden zijn al maatregelen uitgevoerd gericht op herstel van oorspronkelijke hoge waterstanden, wat leidt tot duurzaam behoud van heidegebieden, beken, veentjes en vennen. De impuls voor het Drents-Friese Wold voor de komende drie jaar is gericht op de bos- en klimaatopgave en een toekomstgerichte landbouw.

- **Leggelderveld** aan de oostkant van het Drents-Friese Wold ligt dit afzonderlijke natuurterrein dat ook deel uitmaakt van het Natura 2000-gebied. Dit is een schoolvoorbeeld van een bijzonder gevarieerd heidegebied met bos, droge en natte heide, zandafgravingen en veenputten. Er is geplagd, er zijn greppels gedicht en er zijn jonge bomen verwijderd. Het leefgebied voor planten en dieren van natte heide en hoogveen kan zich herstellen. Verdere versnelling van maatregelen uit het Natura 2000-beheerplan, zoals herstel van vennen, het versneld uitvoeren van beheermaatregelen en de afrondende herinrichting aan de zuidwestzijde van het Leggelderveld kunnen voor een substantiële kwaliteitsverbetering zorgen.

- **Middenloop Vledder Aa** met de herinrichting van de middenloop van de Vledder Aa wordt een volgende fase van het beekstelsel van de Vledder- en Wapserveense Aa verder duurzaam en klimaatbestendig ingericht. Tweehonderd hectare beekherstel draagt ertoe bij dat water langer in het gebied blijft en het Natura 2000-gebied voedt. In het beekdal zelf kunnen natte schraallanden met dotterbloemhooilanden en landschappelijke structuren van beekdalbeplantingen zich kunnen ontwikkelen.

- Juist in het **Drents-Friese Wold** liggen uitgelezen kansen voor versterking van het bos. Niet gek want wold betekent bos. De gewenste open, korte vegetaties van heide, veen en grasland in de kern laten zich compenseren met bosaanplant in de randzones, die een bufferende werking kunnen hebben tegen stikstofdepositie vanuit de omliggende landbouwgebieden. Als uitgangspunt wordt voorgesteld om dubbel zoveel aan te planten als er wordt gekapt. Meer bosaanplant sluit bovendien aan op gewenste versterking van het landgoedkarakter van de Maatschappij van Weldadigheid, de bossen van boswachterij Vledderveld en het landgoed Vledderhof. Bovendien werken we herstel van de hydrologie door het dempen van

greppels in de diverse bosgebieden zoals Berkenheuveld.

- Het gebied is van uitzonderlijk belang voor onze drie slangensoorten. Daarom gaan we de passeerbaarheid voor deze dieren van de Huenderweg optimaliseren door de aanleg van een belangrijke faunapassage.

HOLTINGERVELD (NATURA 2000)

Natuurkwaliteit valt of staat in het Holtingerveld met water. Verdroging is hier een groot probleem. Verbetering van de waterhuishouding was en blijft dan ook essentieel voor het robuuster maken van het gebied. Daarbij is het noodzakelijk om ook de wateronttrekkingen in de omgeving van het Holtingerveld mee te nemen. Het Holtingerveld is een van de belangrijkste gebieden van Nederland met het prioritaire habitattype heischraal grasland. Het is daarom niet verwonderlijk dat de focus ligt op herstel en ontwikkeling van heischraal grasland, maar ook op de habitattypes hoogveen, vochtige heide, zure vennen en jeneverbesstruweel.

- Een flinke uitdaging is de realisatie van heischraal grasland boven op de Havelterberg (tussen de grote startbaan en de hunebedden). Werkzaamheden die deel uitmaken van de realisatie, zijn onder andere plaggen, het dichten van sloten. Door ook de omgeving mee te nemen en corridors naar de kerngebieden van heischraal grasland aan te leggen

wordt ingezet op herstel en vooral uitbreiding van dit prioritaire habitat.

- Een andere majeure opgave is het verleggen van de Wapserveense waterleiding aan de noordzijde van het Holtingerveld. Met het realiseren van een hydrologische overgangszone voor ogen worden de komende periode onderzoeken uitgevoerd en maatregelen voorbereid.
- Het is van belang om te voorzien in versterking van de hydrologische relatie tussen het Finse Meertje en het Uffelterzand met hun omgeving. Deze hydrologische optimalisatie is onder meer wenselijk in verband met het voortbestaan van de bedreigde kamsalamander.
- Met vereende kracht gaan we aan het werk om de belangrijke stuifzanden in het Holtingerveld een nieuwe impuls te geven.
- In deelgebieden Meeuwenplas en Armenveen bestaat de bodem uit een voedselrijke sliblaag. Deze wateren worden gebaggerd om daarmee de sliblaag te verwijderen waardoor hier weer thuishorende voedselarme natuur zich kan ontwikkelen.

ANDERE GEBIEDEN

Tussen de drie belangrijke Natura 2000-gebieden liggen nog vele andere zeer waardevolle natuurgebieden.

Voorbeelden zijn de omvangrijke schrale graslanden langs de Wapserveense Aa

en in de Zure Venen, de rijk gevarieerde heidevelden van het Hijkerveld en de oude bossen van Rheebruggen. Ook hier wordt gewerkt aan herstel van de natuurkwaliteit door een divers palet aan maatregelen, met name gericht op herstel van de waterhuishouding.

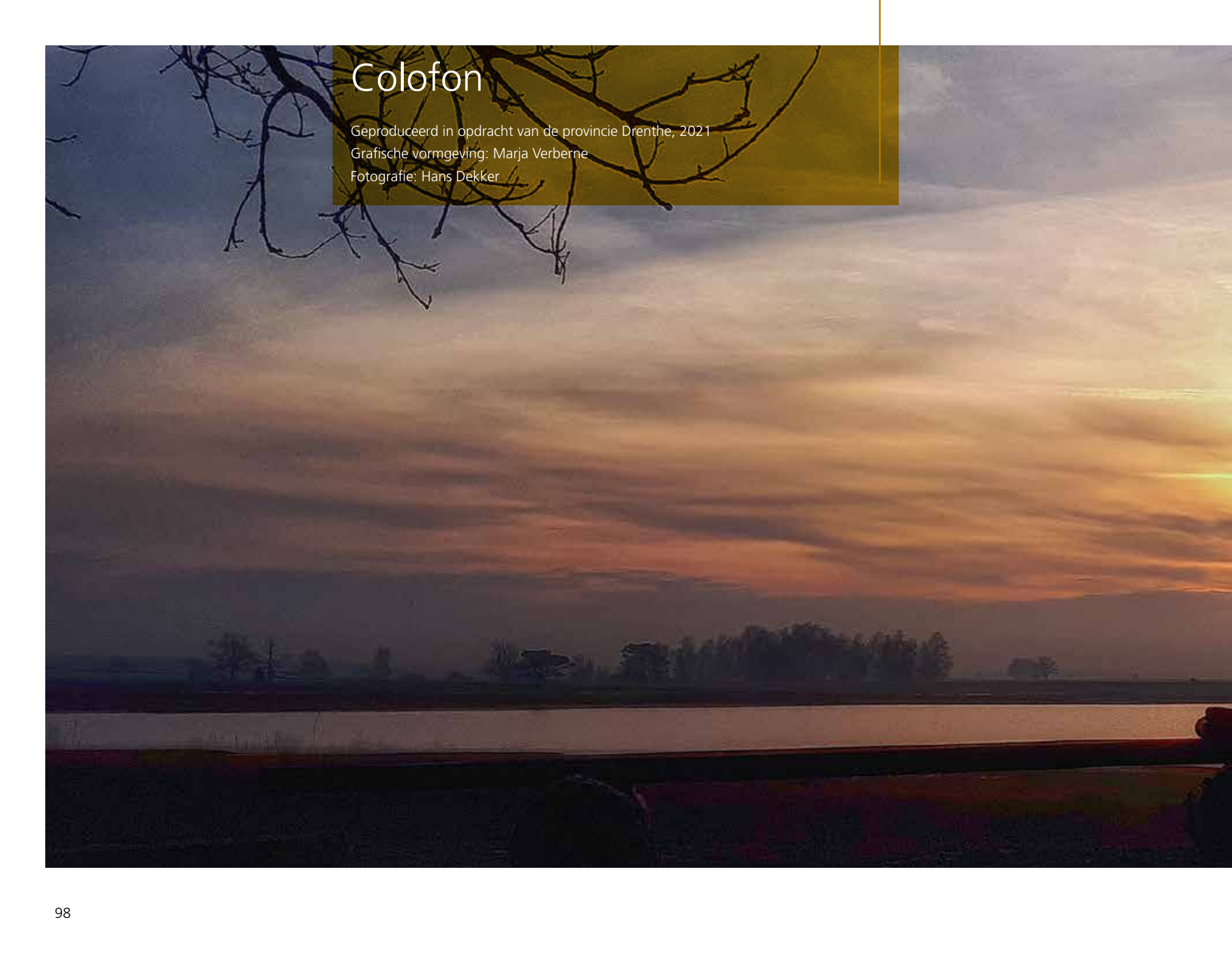
MEERWAARDE MAATREGELEN-PAKKET

Zuidwest-Drenthe is een van de gebieden in Nederland met een zeer grote oppervlakte belangwekkende natuur in een fraai en oud cultuurlandschap. Werken naar natuurherstel zorgt voor een levend landschap waar mens en natuur van profiteren. Grootchalige maatregelen hebben het Dwingelderveld stiller en natter gemaakt. Om dit nu als robuust systeem te laten functioneren moet nog veel verbeterd

worden. De voorgenomen maatregelen zorgen voor verder herstel van de waterhuishouding zodat dit zeer belangrijke heidegebied zich verder kan herstellen. Maatregelen in het Drents-Friese Wold en Leggelderveld zorgen voor verder hydrologisch herstel met ontwikkeling van omvangrijk stuifzand, uitgestrekte heidevelden, vennen en venen. De beoogde maatregelen in Holtingerveld zijn essentieel voor verbetering van de waterhuishouding. Het heeft direct positief effect op het herstel en de ontwikkeling van habitattypes hoogveen, vochtige heide, zure vennen, jeneverbesstruweel en het prioritaire habitatype heischraal grasland. Door een stevig maatregelenpakket zullen ook de andere waardevolle natuurgebieden in het deelgebied zich kunnen herstellen.

Begroting van de te verwachten kosten

Categorie maatregel	Aantal ha's	Kosten	Prio 1 aanvullend
A. Verbetering kwaliteit natuurgebieden	255	€ 703.494	€ 1.851.300
B. Hydrologische verbetering	3.204	€ 9.215.360	€ 6.808.670
C. Versnelling verwerving en optimalisering inrichting	511	€ 1.538.912	€ 512.971
D. Maatregelen in de overgangszones			
E. Overige			
Uitvoeringskosten (15%)		€ 2.021.959	€ 1.618.754
Totaal		€ 13.479.725,19	€ 10.791.695,06

A landscape photograph of a body of water at sunset or sunrise. The sky is filled with soft, horizontal clouds in shades of orange, yellow, and grey. The sun is visible on the right side of the horizon, creating a bright glow. The water in the foreground is dark and still, reflecting the colors of the sky. In the background, there is a line of trees and a distant shoreline. A semi-transparent text box is overlaid in the upper left corner of the image.

Colofon

Geproduceerd in opdracht van de provincie Drenthe, 2021

Grafische vormgeving: Marja Verberne

Fotografie: Hans Dekker

KOELEVAARTSVEEN
DWINGELDERVELD

provincie Drenthe

